

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2019. november – XVIII. évfolyam 11. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Hajnali monológ **2**

*Kiss Lajos István
regényrészlete*

A menekülés **4**

*Balogh Elemér
regényrészlete*

A borjúkötél **7**

*Ványai Fehér József
novellája*

Savanyú a szőlő **10**

*Petrozsényi Nagy Pál
elbeszélése*

Mindenszentekre
hazamegyek **12**

Bozók Ferenc verse

Dózsa György,
Bakócz Tamás... **13**

Csiba Zsolt tanulmánya

Papp Árpád
a jellemről... **26**

*Németh István Péter
dolgozata*

TALIÁNDÖRÖGD
Ország László fotója

KISS LAJOS ISTVÁN

Hajnali monológ

Kezdhethék már végre. Rajtam nem múlik semmi. A gerendákat rendesen kiékeltem, a főnök is rendben találta, megveregette a vállam. Jólesett. Nem szeretem ezt a hajnali fagyos szelet. Jeges eső is esik, ráfagy síkos csillogással mindenre, de kesztyűt nem lehet használni. Ide biztos kéz kell. Úgy érzem, befogadtak. Nem az a zöldfülű vagyok már, mint nyáron, amikor idevezényeltek. Eleinte tartottam egy kicsit az itteni szolgálattól, más ez, mint ami volt a korábbi helyemen, zárt közösség, nagyon egymásra vagyunk utalva, mindennek előírászerűen kell történnie. Nagyszerű kollektíva – így mondják. Amióta pedig megnősültem, valahogy még jobb lett a helyzet. Ilon gyereket is akar minél előbb, ragaszkodik a három fiúhoz, de én csak minden másnap vagyok otthon. Huszonnégy óras a szolgálat, megértette. A vonaton ismerkedtünk meg, mellém ült. Nem húzódott el, mint mások, amikor meglátják az egyenruhát. Inkább közelebb hajolt. Mi ez a szag? – ezt kérdezte. Ismerős – ápolónő vagyok odafönn, ott már sokszor éreztem, de magán hogy lehet? Akkoriban jártam felcsertanfolyamra, ott ragadhatott rám, el is mondtam neki. Á, hát akkor maga is egészségügyi, és fölnevetett. Bólintottam. Igyekeztem minél kevesebbet beszélni. A szüleinek már így mutatott be – szakmabeli. A sűrke egyenruhát persze nem tudták elfelejteni. Szekéren mentünk a községházára, ő ült elől a kocsis mellett fehérben. Szép volt. Sokan álldogáltak a kerítések mögött, de az út mellé már nem állt ki senki integetni. A szekér is csak úgy magában zörgött, muzsika nélkül. Pedig szokásban volt. Bort is vittünk, hogy legyen mit kínálni útközben, de csak intettek. Az asszonyok szerencsét kívántak Ilonnak, velem senki nem törődött. Igaz, hátrébb ültem a kocsiderékban egy deszkán. Hiányzott a hegedűszó, az nagyon is hiányzott. Ilon sokat sírt később emiatt, nem így képzelte. Olyanok voltunk, mint a halottas menet... Szent-Mihály lován esküvőre, nohiszen... A lakodalomban is csak heten voltunk. Kaptunk egy kacsát a nászomtól, azt ettük. Mi ketten a combját, nem volt valami hatalmas. A többiek a maradékon rágódtak, aztán koccintottunk.

Lukáts János

November

Barnult nádszál
búsong árván
a nap krajcárját felszúrja hegyére
előmlik az égen ezüstös vére.
Terhét nem bírja a nád
eltöri fonnyadt derekát
rábízta magát a tél kénye-kegyére,
a bárdnak nyújtja fejét: ítéljen végre!

Ebben a pocsék időben hajnaltájt muszáj olyasmikre gondolnom, amik elterelik kicsit a figyelmemet. Persze figyelek azért. Nagyon is. Egy szemvillanást is megértek, egy félmozdulatot. Amikor az orvos megállapítja a halál beálltát, akkor vége a feszes vigyázzállásnak. Szinte jólesik a mozgás. Az ügyfél már hidegebb, mint korábban volt, de még nem merev. Ha több van, akkor persze tovább tart minden. Rátesszük az alumínium tepsire, én kiverem a gerenda mellől az ékeket – gyorsan kell csinálni. Ilyen időben persze befagynak mind. A tizedes ezalatt a kocsis mellett vár. Olyan ez, mint az ócskások kétkerekű kordéja. Ha végeztem, elhordják a gerendákat, visszateszik a lyukra a vaslapokat, mi meg ketten, a tizedes meg én, eltoljuk a kocsit a kórház oldalához. Ott kell tárolni, ott amúgy is vannak néha halottak. Öregek, kólikások, vitézkedők. Sietni kell, még sötét van, senki nem láthatja. Hogy hova kerül aztán a szállítmány, nem tudom, nem az én dolgom. Lehet, hogy ki a nagy temetőbe az út túloldalán.

Részlet Kiss Lajos István *Állj, ki az? Tovább* című regényéből.

Kivégzés (1978) – Szalay Lajos grafikája

Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria tulajdona (HOM – MG Sz. 1995.26.)

Tamási Lajos
*Egy körúti
 sírkeresztre*

Már holtunkban ki győz le minket?
 Sír az idő, rajtunk tanul,
 s őrzi megdermedt könnyeinket
 hallgatva, mocsoktalanul.
 Nevünkre most a szégyent hordják,
 de tudjuk, boldogtalanul,
 bennünk dobogtál, Magyarország.

Bennünk sugárzott meggyötörve,
 de mégis tisztán az a vágy,
 hogy hozzunk kedvet már e földre
 s a munkásnak igaz hazát,
 ahol gondját-gondjába öltve
 a munka boldog templomát
 karunk és elménk felköszöntse.

*„Jöhet akárki, jöhet bárki,
 hatalmában csak addig ér,
 amíg sírunknál meg tud állni*

Jöhet akárki, jöhet bárki,
 hatalmában csak addig ér,
 amíg sírunknál meg tud állni
 s kezéhez nem tapad e vér.
 Van már időnk szavára várni,
 zúgj csak fölöttünk őszi szél,
 s aludjunk, tavasz katonái.

Misést mond értünk most a pápa
 áldást oszt mind a két keze,
 nem érted mentünk barikádra
 papok jóságos istene.
 Sem a tömjénfüst, sem a bálvány,
 csak a mi szívünk könnyörül
 és sír a magyarok hazáján.

Lesz-e nyugalmad lenn a sírban,
 zokog-e érted majd virág?
 Én fölemeltem amíg bírtam
 a fájdalom megtépett zászlaját.
 S kik az idő hívását értik
 tudják, hogy ott énekelünk
 a körutakon véges-végig.

Budapest, 1956. november

Szente B. Levente
*Nagyapám
 kétszer is...*

Nagyszüleim emlékére

Az én nagyapám kétszer is feltarisznyált.
 Egyszer ötvenhatban, amikor megkérdezték tőle:
 „Ha szimpatizáns lenne a határon túliakkal,
 magyarságával hányadán állna?”

És mert azt válaszolta, mit tenne éppen az úr,
 ha egy idegen bemenne a házába, és ott dirigálna,
 parancsot osztana, hogy is kell élni,
 hát mi lenne az emberekkel, családokkal és a többivel?

És nagyanyámtól már búcsúzhatott.
 Gyermekait pillantásra sem méltathatta.
 Úgy vitték el, azt hitte, családját, otthonát,
 többé tán sosem látja.

Az én nagyapám amikor másodszor is feltarisznyált,
 már nagyanyám halálakor történt.
 Fel sem fogta, hogy a halál őt valaha elragadja.
 Ruháját sem hagyta eltenni, mindent úgy kellett hagyni

a temetés után is, ahogy nagymama még hagyta.
 Mert visszajön, feltámad, tán csak alszik, medítál...
 És nem evett, nem aludt, alig beszélt, csak sírt
 és várta haza, hátha megjönne egy szép este.

És várta és várt, mondta nekünk: mamának jönnie kell!
 Papucsát is az ajtó elé rakta.
 Mert megígérte...
 Megígérte!

Németh István Péter
Őszirózsa

Régvolt kölyökkoromban
 szál őszirózsát hajtottam
 a Malom-tó tükörére, s amott
 abban a ragyogó őszben
 általa láthattam a kifolyó patakot,
 mit biciklimmel megelőztem,
 majd lassan azt is, ahogy
 végül csak – elhagyott.

BALOGH ELEMÉR

A menekülés

Az oroszok általános támadását követő negyedik nap délelőttjén valósággal fülsiketítő volt a csend az egész városban. Halotti csend. Kísértetiesen és rémisztően borult a tanácstalan és végképp magukra hagyott pestiekre. Azt kellett érezniük, hogy mindennek vége.

Jó ideig egyetlen ágyúdörrenés, egyetlen aknabecsapódás, egyetlen puskalövés nem hallatszott. A tankok lánctalpai sem csikorogtak a kövezeten. Valami fenyegető, ám egyáltalán nem hallható, kísérteties nesz mégis, mint valami lesben álló vadállat lihegése, csak az ösztönökkel érzékelhetően ott lengett a szűk sikátorok közé szorított levegő lőporfüstös bokraiban. Se zaj, se moccanás.

A földig rombolt környéket orosz tankok százai lepték el, komoran, mozdulatlanul sorakoztak fel végig a körúton, az Üllői úton, a Hámán Kató úton, körbefogva a felkelők még szét nem bombázott tűzfészkeit, ágyúcsöveiket a mellékutcák, a Tűzoltó utca, a Tompa utca, a Mester utca, a Corvin köz, a Práter utca felé irányították, tornyukból csak a géppuska csöve és mögötte egy-egy rohamsisak félgömbje látszott ki, alatta az újabb tűzparancsra feszülten várakozó szempár villogott.

*Valódi nevét nem lehetett tudni,
mint ahogy jóformán senkinek
nem tudták itt az igazi nevét.*

Először az asszonyok merészkedtek ki a pincékből, szatyorral, kosárral a karjukon körül-körülpislogva osontak a falak mellett, mert elterjedt a híre, hogy a harcolók megmaradt élelmékészleteiket szétszerták a környék lakói között. A leghevesebb harcok idején még ők főztek a fiúknak, mindenholnan összeszedett üstökben az udvarokon, a mosókonyhákban vagy lent, az alagsorban, ahol éppen helyet találtak, és tüzet tudtak rakni, de aztán fordult a kocka, nekik mindenük elfogyott, csak a harcolóknál maradt még némi készlet a vöröskeresztes adományokból: levesporok, konzervek, szárított gyümölcs, ilyesmi.

A fegyveresek közül ekkor már legtöbben ott heverték holtan fegyvereik mellett, akik életben maradtak, azok is egyre inkább elhagyták a tetőkön, az erkélyeken, a kéményseprőjárdákon kialakított őrhelyüket, tüzelőállásukat, ők is, akik a közelben laktak, vitték haza a maradék ennivalót napok óta nélkülöző családjuknak. Hiába voltak elszánva arra, hogy az utolsó percig védekezni fognak, hiába ragasztották ki papírlapokon mindenhová, hogy „Győzelem vagy halál!”, egyre kevesebben maradtak talpon közülük, s a megmaradtaknak be kellett látniuk, hogy semmi, de semmi reménységük nincs már. És tudtak arról is, hogy a hideg szenespincékben hosszú ideje ott reszketnek az öregek, a rozoga teknőkben ringatott csecsemők a nyirkos, szénporos levegőt kénytelenek szívni, az

asszonyok pedig sírva imádkoznak, hogy legyen végre vége.

A Páva utca sarkán kiépített lőállásban még hárman ücsörögtek fedezékben a géppuska mellett: a tehenes Kézsmárki, Csomay Bálint, akik a második orosz támadás hírére együtt álltak be a harcolók közé, és a Harmonikás, aki állandóan a mellényzsebében tartotta szájharmonikáját, s ha akadt egy csöppnyi nyugalom harc közben, elővette, babusgatta, megmegtörölte zsebkendőjével, és játszott rajta. Valódi nevét nem lehetett tudni, mint ahogy jóformán senkinek nem tudták itt az igazi nevét. Amolyan parancsnokfélének tekintették, mert mint egykori honvédségi fegyverszakértő a golyószórók, géppuskák javításához, tisztításához is jól értett, és nekik is elmagyarázta a fegyverek kezelését.

Egy kopott, szürke mackónadrágos, foszladozó kasmírkendős, mélyen barázdált arcú, fáradt, sovány munkásasszony közeledett feléjük. Üres kosarát olyan ernyedten lógatta lefelé, mintha eleve reménytelennek tartaná, hogy bármiféle elemőzsiával meg tudná tölteni.

Már messzebről odakiáltott nekik, kendőjét a szája elé tapasztva, mint aki attól tart, hogy ha nem vigyáz, és ha nem tartja elég szorosan, kitör belőle a fuldokló zokogás.

– Kenyeretek nincs?

Kézsmárki válaszolt neki:

– Azt mondják, a Gát utcai pék sütött ma is.

Az asszony visszafordult, nem köszönte meg a tájékoztatást, csak krákogott és bólogatott lehajtott fejjel, sötéten vádló tekintettel, mintha nem hinné, hogy igaz, amit mondtak neki, botorkálva elindult a Gát utca felé. Talpa alatt csikorogtak az üvegserepek a csöndben.

Átellenben, a valamikori italbolt előtt, amelyet az oroszok második támadásakor ért találat, és az akna szétroncsolta ajtaját, kirakatát, egy fekete Tatra Dinamic állt leeresztett gumikkal, kilyuggatott karosszériával, szétlőtt ablakokkal. Valószínűleg a Tűzoltó utcai garázsba tartott, amikor eltalálták.

Mintha ez a világ legtermészetesebb dolga lenne, egy vadonatúj overaliba öltözött ember sietett oda az autóhoz. Egy pillanatra megtorpanva előbb az egykori kocsmát vette szemügyre, mintha tétovázna, bemenjen-e, hátha talál még ott valamit, amivel szomját olthatná, aztán, belátva, hogy ez eléggé reménytelen, gyakorlott mozdulattal fölnyitotta a motorház tetejét, és elkezdte kiszerezni belőle az akkumulátort.

A Harmonikásnak erős, öblös hangja volt, olyan indulattal ordított oda, mintha őt magát fenyegetné ez a szerelgető overallos:

– Mi a hétszentségnek piszkálsz ott azt az akkumulátort?!

A tolvaj előbb megtorpan, de aztán összeszedte magát, és hetvenkedve kiáltott vissza:

– Hazaviszem, nehogy már a ruszkiak zabrálják el.

A Harmonikás a szemtelen hangtól nem dühödött föl, inkább lehiggadt. Kibiztosította géppisztolyát: – No rakd csak szépen vissza! Annak ott a helye! – dörmögte.

Mintha nem lenne már teljesen mindegy.

A szerelő lecsapta a motorháztetőt, hogy az egész utca belerezzent a csattanásba, a kitörött ablakokból csörömpölve hullottak le a még megmaradt üvegserepek, és dühöngve elszomolygott.

Nemsokára jött visszafelé a kasmírkendős asszony, kosarában egy kétkilós, frissen sült kenyér, illata a három fiú orrát simogatta. Most sugárzott az arca, és a veknit magasra emelve már messziről integetett a fiúknak.

Aztán hamarosan körülvették őket a zsákmányukkal óvóhelyükre visszaigyekvő többi asszonyok is. Zsolozsmázó, könyörgő gyülekezet alakult ki a kapualjban. És jöttek újabbak és újabbak, összekulcsolták a tenyerüket, úgy rimáncodtak:

- Fiúk, be kellene fejezni végre!
- Itt már nincs értelme a lövöldözésnek!
- Azt akarjátok, hogy még több rom legyen itt?
- És még több halott!

És ráncigálni kezdték a géppuska állványát. Aztán szétszéledtek. Mentek vissza a nyirkos, sötét pincékbe, az övéikhez. Vitték nekik a kenyeret. A többiek közül ekkor már senkit nem láttak a közelben. De hova tűntek?

Meghaltak.

Szétszéledtek ők is.

A három fiú egymásra nézett, aztán mindhárman lesütöttek szemüket. Egyébként sem igen érezték szükségét annak, hogy megbeszéljék a dolgokat egymással, hiszen egyformán gondolkodtak, mostani keserű sótlanságuk azonban megtöbbszörözte körülöttük a fülsiketítő csendet. A szétlőtt házak, a vakon rájuk bámuló ablakok, a bedőlt kapualjak, az úttesten hegyekbe torlódó törmelék halmai némították el őket ennyire? Vagy az a keserves érzés, hogy életük értelmét tékoznának el, ha most ők is letennék a fegyvert?

De mi mást tehetnének?

Egyébként egymás múltjáról sem tudtak jóformán semmit, összetartozásuk érzését is a közös ellenség és a közös fegyver szülte.

Eddig az ujjongó élet szabadon csapongó vágya égett bennük, és ezt a vágyat most elhamvasztotta a pusztaság életben maradás szálnalmas reménye.

Mert miféle lét vár ezután rájuk, a legyőzöttekre?

A Harmonikás szólalt meg először, hiszen ő volt a parancsnok. Hangja most a megszokottnál is mélyebbről jött, szinte hörgött:

– Induljunk... mindegyikünk a maga útján...

Megszorította Kézsmárki Gábor tenyerét, másik karjával meg átölelte Csomay Bálint vállát, aztán kitörölt egy könnyecseppet a szeméből.

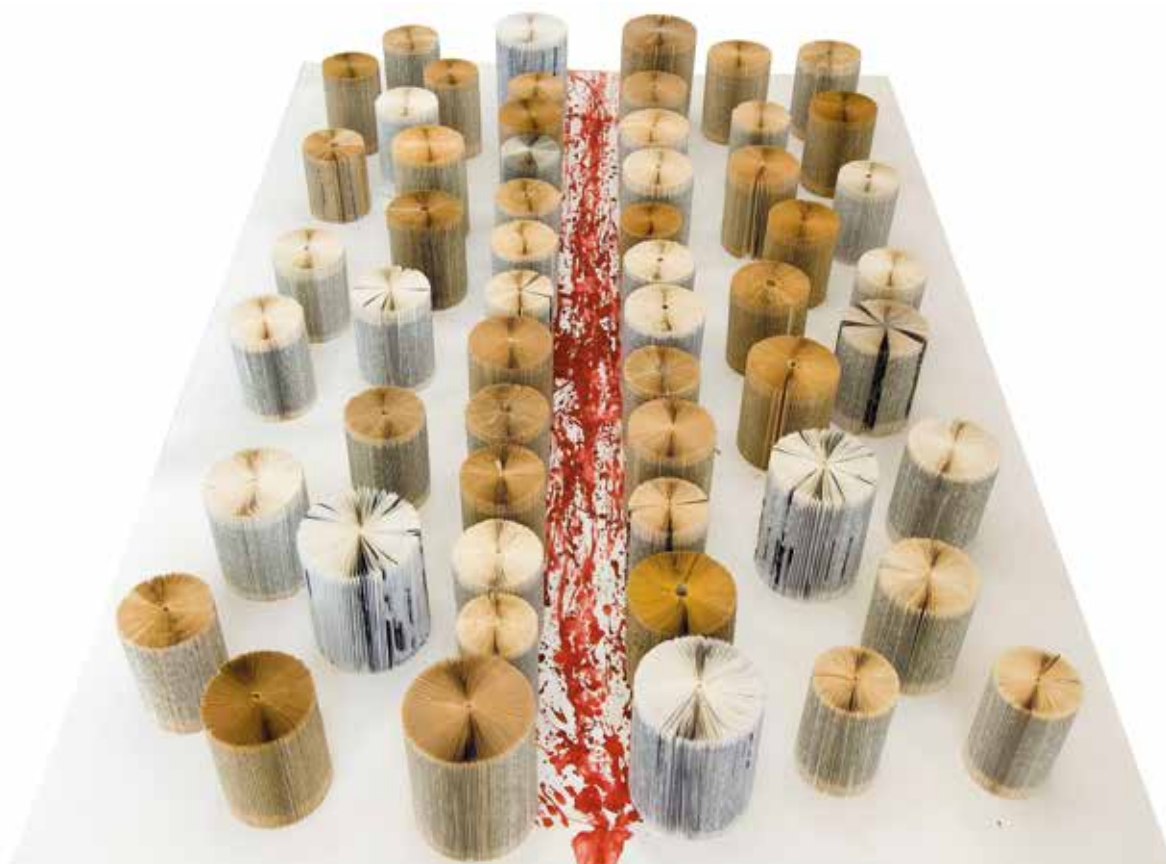
– Túl kell élnünk ezeket, ha beledöglünk is! – mondta még, de ezt már olyan halkán, szinte suttogva, hogy alig hallották meg.

Aztán lökdösni kezdte őket, szinte gorombán, hogy menjenek már, menjenek!, majd amikor már eltűntek látóhatáráról, előkapta mellényzsebéből a szájharmónikát, és játszani kezdte kedvencét, a szomorúság Kozma-sanzont: *Sárga falevél, lehull a fáról, elvitte őt az őszi szél...*

Amikor elindultak, mozgásukat felfedezve a sarokról elkezdtek kelepelni az oroszok géppuskái, távolabb, a Gellért-hegy felől ágyúlövések is hallatszottak már, de az utcatorlatban álló tankok még mindig nem mertek bejönni a kiürült szűk sikátorba. A támadók megtevesztésére szanaszét gurított üres hordókat lőporos hordóknak, a flasztterra fektetett tányérokot, palacsintasütőket meg aknáknak hitték.

Aztán megint csönd volt egy darabig.

Csomay Bálint a Nagyváradi tér felé indult el, hol a föld alatt, a pincefalakon ütött átjárókon ugyanis nyugodtan lehetett

közlekedni a harcok miatt oda szorult lakók között is, hol meg kibújva a felszínre egyik kapualjtól a másikig surranva, hogy kikerülje az orvul settenkedő veszélyeket.

Útközben egy szakasz gimnasztyorkás orosz katonával találkozott, először be akart húzódni előlük a közeli kapualjba, de meglátta, hogy fegyvertelenek, nem kell félnie tőlük. Arcukról nem a győztesek magabiztos öntudata sugárzott, inkább mintha sunyin iszkoltak volna előle. Az egyik közért bezúzott kirakatából ugráltak ki tántorogva, markukban pálinkás üvegeket, boros demizsonokat lóbáltak.

Talán a legfiatalabb lehetett közöttük egy pelyhes állú, pirosposzsgás arcú, turcsi orrú tőpszli, aki még a hóna alatt is szorongatott néhány palackot, és amint sietve kapkodta a lábát, lerepült fejéről a sapkája. Tanácstalanul megállt, visszafordult, hogy fölvegye-e, de nem tudott mit kezdeni a kezével. Le kellett volna tennie az üvegeket ahhoz, hogy fölvehesse a sapkát.

Amint körülnézett, észrevette Csomay Bálintot. Mintha megbabonázták volna, szinte sóbálvánnyá vált ott a járdaszélen, szégyenkezve, hogy lefülelték. És reszketve a félelemtől. Csomay is megállt, és nézték egymást. Társai nem törődtek az oroszral, talán észre sem vették, hogy lemaradt, futottak tovább.

Csomay Bálint hirtelen emlékezetébe idézte, hogy amikor otthon elbúcsúzott, anyja egy üveg baracklekvárral akarta útra bocsátani. És azzal, hogy ugye, vigyázol magadra, kisfiam... nagyon vigyázol. Mit mondhatott az anyja ennek az orosz gyereknek, amikor megtudta, hogy Magyarországra kell mennie, lövöldözni? Tudta-e egyáltalán, hogy merrefelé van Magyarország? S vajon akart-e lekvárt adni neki is? Mit jelenthet egyáltalán oroszul az, hogy lekvár? Bár hosszú éveken át kötelezővé tették a magyar iskolákban, hogy a diákok tanulják meg a megszállók nyelvét, legtöbbször alig ragadt meg néhány orosz szó.

A mjacs... vagyis a labda... ez valahogy mindig előjött. Meg maga a történet a szöveggyűjteményből: hogy Lenin elvtárs dolgozószobájának ablakán, az üveget is betörve berepült egy labda... a hancúrozó utcakölykök rúgták be... és Lenin elvtárs, aki fölöttébb emberséges elvtárs volt, kihajolt az ablakpárkányon, meglátva a gyermekeket elmosolyodott, és barátságosan visszadobta nekik...

Pedig közéjük is lövethetett volna...

Mjacs. Ez az egyetlen orosz szó jutott most eszébe. De a lekvár már egyáltalán nem. Honnan jöhetett vajon? Moszkvából? Szibériából?

Odalépett az orosz katonához, fölemelte a földről a sapkáját, leporolta, és a fejére igazította.

Valami elemi erejű rettegést olvasott ki a tekintetéből. Valósággal rázkódott a rémülettől, annyira, hogy a pálinkásüvegek összekoccantak a hóna alatt.

Mitől fél vajon? Attól, hogy lefülelték?

Vagy attól, hogy most ő következik?

Állt ott az orosz néhány pillanatig meredten, zavarodott mosollyal bólogatott, mintha azt akarná kinyögni, hogy szpazszió, ám nem képes eldönteni, hogy ilyen helyzetben jár-e köszönet a segítségére sietőnek, aztán fülét-farkát behúzza, bukdácsolva a többiek után iramodott.

Csomay hosszasan, szánakozva nézte őket, amint menekültek még a tekintete elől is. Jóformán kölykök voltak valamennyien, megugrasztott, csínytevő síhederek, akiket trotytyos haduraik irgalmatlan parancsa, valószínűleg maguk sem igen értették, miért, könyörtelenül idehajtott ebbe a vadidegen, szép országba. Hogy jóvátehetetlenül elrondítsák.

S hogy ők maguk meg szénné égjenek a nyakukba zúduló benzines palackok lángjában.

Ugyanolyan korúak, akár ő.

És mint az ő, általuk kételyek nélkül lemészárolt társai.

Radnai István

Ténykép 1956

Amikor a halál ül szép szemében
gyilkosoké s meggyilkoltaké
mint visszapillantó tükörben
amikor már egy nemzetre lóttak

sem embert sem istent
sem mentőt sem orvost
foglyot sem minek
hiszen az egész nép fogoly

benne él a fruska szemében
steppelt kabát pufajka rajta
géppisztolya davajgitár s ha kell
a hazáért torkolattüzet villant

addig sebesültet ápol vonszol halottat
amíg ő is megtér hűtlen istenéhez

Sajtó Lajos

Ötvenhat koporsói

Temetetlen koporsók körülöttünk
bennük temetetlen lelkekkel csontokkal
(Kádár-kolbásszal – gumibotokkal)
még ha elföldeltük is szeretteink
porhüvelyét s papi imát is mondattunk
érettük – *bocsásd meg vétkeinket*
miképpen mi is megbocsátunk – még
mindig nem értjük miért nyomja
nyomasztja ötvenhat terhe/súlya
máiglan kulcsontunkat vállunkat főnket
hogy agyvérzést kapunk miatta/tőle
s leszünk élőhalottak sírhantok és
telhetetlen testvéri tankok nyomdokain
mint a bibliás Káin és Ábel idegen testvér
a még idegenebb testvér áldozata
mert *mindenki szem a láncban*
a nácsi és halottas ágyban...
és dagadt bokával visszeres lábbal
most itt állunk – mást nem tehetünk.

VÁNYAI FEHÉR JÓZSEF

A borjúkötél

Megmondja János tsz-elnök saját bőrén érezte, hogy új szelek fújdognak a községi tanács amúgy is huzatos épülete körül. A csetei főelvtársak egy régi kulákházat vettek el és alakították át tanácsházává, a homlokzatra vörös csillag került, de az úri világ stílusára emlékeztető, kisebb-nagyobb beugrókkal és sarokszobákkal megépített épület burzsoá jellegével nem tudtak mit kezdeni, ki-be járt rajta a szél és a nagyon is anyagi természetű szellemek.

Már arra sem számított senki, hogy a vérbeli és rámenős vb-elnököt (végrehajtó bizottság) egyáltalán leválthatják, mégis megtörtént. A 120 kilós, potrohos Szlukovényi helyére a keszegsovány, ragyaverte arcú Korsós Pista került.

Elnöki székéből elnöki székbe – állapította meg Korsós a borkóstoló savanyú borból készült kisfröccsét iszogatva az állóasztal lapjára könyökölve. Hívei vették körül, s ünnepelték. Mindegyik remélt tőle valamit, jó állást vagy csak egy oldal-szalonnát, de valamit.

...a két fegyveres, aki kerékpárral szegődött nyomába, dolgavégezetlenül tért vissza a határból.

Korsós előzőleg a tsz-t szervezte a járás mezőgazdasági osztályán, majd a helyi állami gazdaságnál pártmunkásként ténykedett. Kedvenc foglalatossága volt meztelen nős fényképet nézegetni az asztal alatt. Ezt úgy csinálta, hogy a fiókot kihúzta, a térképet a fotókra terítette, s ha nem zavarták, elhúzta, s nyálsorgatva gyönyörködött az elé táruló látványban.

– Elnöki székéből elnöki székbe, hiába, nem tudok hibázni! – jöttek ki egyre galuskásabban a szavak Korsós hitlerbajusza mögül, s a szeme furcsán fénylett hozzá. Őt nem tartották olyan durva lelkületű embernek, mint Szlukovényit, és igazságosabb vezető hírében is állott, bár azt azért mindenki sejtette róla, hogy karrierista, aki az előmenetelért mindenre képes.

– Ez még az anyját is eladná lyukas kétfillérért, ha így feljebb juthatna – mondta róla régi komája a másik ivócimborának pössentés közben, a fából ácsolt budi vizeldéjében.

Megmondja János éppen falugyűlésre igyekezett kisfeleségével, Irmuskával, amikor a fényképész sufnija előtt összefutott Ufusz Bélával, a falu eszével, aki rögvest nekiugrott az elnöknek.

– Eddig demokrácia volt itt, majd ezután lesz igazi demokrácia! – habzott a szája Bélának, de Megmondját se kellett félteni.

– De Béla, te mostanáig azzal kérkedtél, hogy vöröskatona voltál és tizenkilences kommunista. Mi történt veled, forradalmár lettél?

– Lejjebb a szarvakkal, elnök elvtárs! Mostantól mi diktálunk!

– Ki az a mi?

– Majd megtudja, ne idegeskedjen!

– Idáig folyton-folyvást azt hajtogattad, hogy hithű kommunistaságodért száz botot kapsz az északi feledre. Most akkor mi az igazság?

A dühtől szikrázó két ember talán egymásnak ugrott volna, ha nem kongat hatot a kakasos református templom nagyharangja. A művelődési ház nagytermében megkezdődött a falugyűlésnek is beillő nagygyűlés. Ezen a friss hatalmától részegülten tobzódó Korsóst váratlanul sarokba szorították, funkciójától megfosztották, leszerelték.

– Add ide a kulcsokat, s a tanácsházáról még holnap költözz ki! – vetette oda neki Barrabás József, a helyi forradalmi bizottság elnöke.

Amikor a nagyteremben pár percre elment a villany, a töksötétben egyszer csak Korsós érezte, hogy egy erős kéz hátulról megfogja és egyre inkább szorítja a nyakát. Korsós pánikba esett, kitépte magát a váratlan fogásból, s futólépésben kimenekült. Leforrázva, hátra-hátrapillantgatva, inaszakadtában haladt a mellékutcán. Hűvös szellő járt, ő mégis annyira izzadt, hogy hátára tapadt az ing, halántékáról csorgott a veríték.

Mivel Lórésen lakott, gyalog indult el a központból hazafelé. Talán a hetedik érzéke diktálta, hogy ne a főúton menjen. A legközelebbi gyalogcsapáson a vasutat vette célba, a sínek mellett ballagott, lába alatt szinte csörgött a zúzalék. Próbált óvatosabban lépni, nehogy meghallják, olykor-olykor idegességében megcsúszott a vizes fűvön. Furcsa köd szállott lefelé.

Igy aztán a két fegyveres, aki kerékpárral szegődött nyomába, dolgavézetlenül tért vissza a határból.

H – Hogyan tovább, Barrabás elvtárs? – kérdezte Megmondja János tsz-elnök az állami gazdaság főagronómusát, akire hallgatott a nép.

– Egyelőre végezzük a soron következő munkákat – szívtá meg mélyen cigarettáját a forradalmi bizottság elnöke. – A közös vagyont ne hurcoljuk széjjel, és közben az állatok gondozásáról se feledkezzünk meg. Figyeljünk, János, figyeljünk, mi történik a fővárosban, s mi majd ahhoz igazodunk. Ne felejtsetd, úgy még sohasem volt, hogy valahogy ne lett volna.

– Te is látod, Jóska, hogy a közös munka akadozik. A tagok követelődnek, hogy ne csak állandóan dolgozzunk, pénzt is osszunk közben. Igen ám, de honnan? Szüljék vagy izzadjak?

Megmondja János addig törte a fejét, hogy honnan szerezhetne egy kis pénzt, míg mentőötlete támadt: elad három növendékmarhát. A gondolatot tett követte, a borjak járátát átíratás végett magához vette, s elindult a hatóságához. Egyenes úton akart járni, mert sejtette, hogy egy kis hiba, s ilyen időkben könnyen fejét vehetik érte.

A földműves szövetkezet boltjáig elkísérte Irmuska, a felesége. Szerették volna megvásárolni a legszükségesebbeket, már ha kapnak még valamit egyáltalán, mert féltek a következő napok áruhiányától. Az üzlet megtelt emberekkel, mindenki költötte azt a kis, szalmazsákból, összecsomózott zsebkendőből elővett pénzt. Közben kitérőtárolták a napi eseményeket is.

– Reggel befutott az állomásra egy mozdony, vasúti személykocsi volt hozzákapcsolva – gyűrögette papírpénzét Kecsené. – Négy géppisztolyos szállt le róla, azt mondták, ők forradalmárok. Körülnéztek, felpofozták az állomásfőnököt, mivel a sapkáján ott árválkodott a vörös csillag. Aztán kiderült a gazemberekről, hogy leszerelt ávéhások!

Osztenháték, Boriska, te minden hülyeséget elhiszel, amit mondanak neked? – hajolt Kecsené arcába Bakos, a vasúti forgalmista.

– Hát mi az anyád pocsáját gondoltam volna, amikor a Kis Ernyes hírsztelte ezt a piacon?

– A kis Ernyes akkor is hazudik, amikor lép. Még a levében úgy elverte az oktatója, hogy azóta utál mindent és mindenkit, aki nem baloldali.

– Elmész te, Bakos, oda, ahová én gondolom, én veled nem vitázok! – Kis híján kitört a veszekedés, a boltban álldigálók két pártra szakadtak, akadt, aki sajnálta az állomásfőnököt, míg más csak nevetett rajta.

Ekkor vette észre a szintén a boltban tartózkodó Ufusz Béla, hogy vita közben Bakos a borjúkötelet nézegeti a polcon.

– Aztán mit akarsz te azzal a borjúkötéllal, Bakoskám? – lépett elő a félhomályból a falu esze.

– Hát mit akarnék szerinted? Kell a bornyúnak!

– Nem gondolod, hogy inkább Megmondja nyakára kellené azt kötni? – mutatott Béla a hirtelen pulykamérgessé lett tsz-elnökre. – A mi elnökünk semmibe veszi a forradalmi tanács határozatát, nem sztrájkolunk, hanem szántunk, vetünk.

– Te, mint aljas köpönyegforgató, sokkal jobban megérettél arra, hogy ilyen nyakkendőt kapj! – toporzékolta a dühtől az elnök. Kis híján nekiugrott Bélának. – Ha jövőre nem lenne elegendő kenyérnekvaló, te acsarkodnál itt a legjobban.

– Menjünk innen, János – kapaszkodott Irmuska a férje karjába, és húzta kifelé. – Siessünk a tanácsra a járlatok átíratása végett, láthatod, hogy evvel a Bélával most nem lehet mihez kezdeni, izgelődik-mozgolódik, mint a sós seggű tyúk.

A falu esze erre nem mondott semmit, lenyelte a sértést, aszszonnyal nem szeretett civakodni. A többiek viszont folytatták az új helyzet indultatos kitérőtárolását.

Megmondja pumpája viszont a tanácsnál is felment, mert a járlatkezelő kijelentette:

– Nem írhatom át, János. Ne haragudj, még neked sem, pedig nem felejtettem el, hogy együtt legénykedtünk.

– Miért nem, te gyöngyvirág szavú egykomám?

– Mert nekünk is sztrájkolni kell.

– Ó, hogy az ég szakadjon rátok, amennyien csak vagytok! Nem tudtam, hogy ennyi forradalmár van ebben a faluban! Én úgy emlékszem, véresre tapsoltátok a tenyereketek, hogy éljen Rákosi, éljen Sztálin!

– Ne menjünk ilyen messze, János! Azt melegen ajánlanám, hogy mielőbb távozz a hátsó kijáraton. A földműves szövetkezet boltjából idetelefonáltak, hogy két fegyveres ór azt lesi, mikor lépsz ki innen, s lefognak.

Megmondja a feleségét már előbb hazaküldte, ő maga pedig szépen lelécelt a tanácsháza mögött. Szerencséjére nem vették észre, és a tanácsi dolgozók sem árulták el, hogy ott járt.

A tsz-elnök óvatosságból egy tanyára húzódott, de nem bujkált, igyekezett aktív maradni, a háttérből irányítani az őszi munkákat. Egyszer csak azt vette észre, hogy a gépállomás traktora áll, ahelyett, hogy vetnék vele a búzát.

– Mi folyik itt? – kérte számon a mezsgyén nézelődő növénytermelési brigádvezetőt.

– A traktoros menne, de nincs, aki felálljon a vetőgépre – mondta összeszorított szájjal Kanó.

– Akkor állj fel rá te, s majd óránkénti váltásban jövök én! Az a fontos, hogy mielőbb a földbe kerüljön a búza. A traktoros sem ijedős gyerek, régről ismerem. Ha így csináljuk, haladhat a dolog, s mielőbb végezhetünk. Mindenesetre, addig adjatok nekem egy gumiszerező vasat, hogy tudjak mivel védekezni, ha a sztrájkolók megjelenének.

Az elnök azt tapasztalta, hogy a jószágok ellátása sem úgy megy, mint ahogy kellene. Ez leginkább a lovaknál volt szembevetődő, mert már kilátszott a máskor gyönyörű csődör oldalbordája. Megmondja magában úgy határozott, hogy átmegy a másik kerületbe, Kőszigetre, a fejőstehenek korábbi gondozójához segítségért, aki volt már tag, s jelezte, hogy megint belépne. A fiatalok hadifogsága miatt sokat piszkálták az öreget, s ő valami apróságon megsértődött, de békülni látszott.

Másnap megmondja, megnyergelte a Dongót, és célba vette Kőszigetet, ott lakott Cserenyec Laci bácsi. Az elnök kicsit tartott az úttól, mert két hídon is át kellett haladnia, ahol nemzetőrök álltak.

– A Dongó is motornak számít, ezért feleljen a kérdéseinkre – állították meg a Korhány hídjánál. – Hová tart?

– Mivel sztrájk van, én sem dolgozom, hanem megyek vizitálni – hazudott a követ, önmaga képviselője szemrebbenés nélkül.

Itt elég hamar továbbengedték, de a Döggörözsnel már többet kíváncsiskodtak.

– Kihez megy, és mit akar ott? – kérdezte a szigorúbb tekintetű nemzetőr.

– Cserenyec Laci bácsihoz tartok, aki együtt katonáskodott apámmal. Az öregem már meghalt, de a régi barátját megörökölttem tőle. Ha tehetem, megnézem, s jót beszélgetünk politikáról, asszonyokról, erről-arról. Most tehetem, mert általános a sztrájk, én is betartom. Meg aztán megígértem Laci bátyámnak, ha valamelyik lánya férjhez megy a három közül, elvállalom a násznagyi funkciót.

– Kicsit sok a szöveg, elnök úr, és sok beszédnek sok az alja! – kötekedett a parázsló szemű nemzetőr. – Na, menjen, úgy látom, fegyver nincs magánál!

„Majdnem lebuhtam, de aztán mégis bevették a tablettát!” – törölte le homlokáról a verítéket Megmondja.

– Ha tanyát is tudtok adni, visszamegyek, és vállalom a lovak gondozását – töltötte ki a tikos veremből elővett bekötött üvegből a házi pálinkát a vendégnek Cserenyec. – Viszont kenyérnekvalónk nincs, ezért új termésig legalább tíz mázsa előlegre lenne szükség. Tudod, fiam, ötödmagammal vagyok itthon, sok az éhes száj.

– Megegyeztünk, Laci bátyám, hiszen tudja, örök lekötözött vagyok, sohasem felejttem el, amit apámért tett a hadifogságban. Ha nem adja neki azt a fél tányér burizslevest, éhen halt volna.

*Ahol a szükség úgy kívánta,
végigdübörögtek a főutcán a T34-esekkel,
megcsiholták kicsit a macskaköveket...*

– Ugyan, hagyja, fiam, más is megtette volna helyettem!

Így esett, hogy Cserenyec László újra a Gábor Áron termelőszövetkezet állatgondozója lett, s a lovak sem döglöttek éhen. Sőt, az öreget veje és szomszédja is követte, így aztán a kilépők és belépők egyensúlya nem borult fel a téésznél, mindig akadt elegendő munkáskéz.

– A rend helyreállításban Ivánék derekasan kivették a részüket – pletykálgodott krumppliválogatás közben a zöldségesnél Kecsné. – Ahol a szükség úgy kívánta, végigdübörögtek a főutcán a T34-esekkel, megcsiholták kicsit a macskaköveket, utána rögvest lecsillapodtak a kedélyek.

– Igen, én is hallottam, hogy így csinálták Mezőváradon, a megyeszékhelyen is – csatlakozott hozzá a tsz-elnök felesége. – Fudérban félbemaradt a tsz-felszámolás, akinek ott a hurkot a nyakába akarták akasztani, az is megmenekült a felhúzástól.

– A mi tanácsunknál is megtörtént a nagytakarítás – vette vissza a drágán megszerzett szót Kecsné. – A volt forradalmi tanács elnökét lefogták, a jegyzőt, aki annak előtte községi vb-titkár volt, fegyelmivel menesztették. A többi tanácsi dolgozó maradt a helyén, Korszós is visszakerült a végrehajtó bizottság elnöki székébe.

– Az uram barátja, a falu esze, Ufusz Béla lapított egy darabig – nézgette a csenevész petrezselymet Pirooska. – Majd rettentő önbírálatot levágvá beismerte, hogy tévedett, és továbbra is méltatta 19-es kommunista és vöröskatona múltját.

A tanácsnál csak ment-mendegélt a munka, a falu lakói egyre inkább haragudtak az irodistákra, akik „jó pénzért meresztetik a seggüket egész nap az asztalnál, nem csinálnak semmit”. Való igaz, a szervezés döcögött, hónapig megfelelő vb-titkárt sem talált a helyét visszafoglaló járási pártvezetés.

A Gábor Áron téészen, ha nehezen is, de átvészelték a telet, ha nem is sok, de az állatállományuknak mindig akadt enni egy kis széna.

A forradalom csillapultával a bátrabbja továbbra sem fogta be a száját, a kilépők és a kívülállók közül többen követelték eredeti földjük kimérését. Ezek a lakásán keresték fel esténként az elnököt, aki ugyan meggyborral és saját dohánnyal kínálta őket, de az indulatokat nem tudta leszerelni.

– János, te akkor dolgozol, amikor nem kellene, amikor pedig kiállhatnál értünk, csak ülsz a fenekeden – rágta Megmondja fülét az újra szabad emberként járó-kelő Barrabás, de ő mintha meg sem hallotta volna a sértést.

– Ne haragudjatok, nem áll módomban – tért ki emez a felelősség alól, és újabb cigarettát gyűrt.

A merészebbje nem foglalkozott az elnök töketlenkedésével, ők önkényesen, csak úgy maguktól elkezdtek szántani-vetni a téesz táblájában.

– Amit csináltok, azért nektek kell vállalni a felelősséget – jelent meg Dongójával Megmondja egy napon váratlanul a lázadó színe előtt. – Én nem akadályozlak meg titeket most, de tudnotok kell, hogy a járásnál már nagyon figyelnek, s hamarosan lépnek.

Úgy is lett, az aratást ezeken a földeken már a téesz végezte el. Aki ilyen helyre vetett, örült, hogy a vetőmag árát megkapja.

Egy napon váratlanul két járási funkcionárius állított be Megmondja lakására, aki alig bírta titkolni meglepetését, bal szeme erőteljesen tikkelni kezdett.

– Elvtársunk, megállapítjuk, hogy az általad vezetett téészen a rend helyreállt – igazította meg drótkeretes szemüvegét a nyakkendő.

– Én is úgy érzem, hogy okkal-móddal sikerült a téeszt gatyába rázni – gyűrögette az asztalterítő sarkát az elnök. – Már új belépők is akadnak a láthatáron.

– Mi úgy látjuk, te nem tudod ebben a kis téészen a tudásodat kellően kamatoztatni – vágott közbe a sofőrforma bírdzsekis. – A községi vb-titkári hely már régóta nincs betöltve. Erre a funkcióra téged találtunk megfelelőnek, kiemelt káderként beviszünk oda.

– Én szívemet-lelkemet tettem ki azért a...

– Ne aggódj, János, a borjúkötél már nálunk van. Behozta azt hozzánk egy jó elvtársunk.

– Nem is azért...

– Jó döntést hozt, János, ne hamarkodj el, egy napig várhatunk. Szeretnénk, ha elvállalnád, te meg tudod ezt csinálni. Havi javadalmazásod 1200 forint lesz, kétszerese az eddiginek. Korszós elvtárs is melletted tette le a voksot, kijelentette, veled lehet együtt dolgozni.

– Különben miféle borjúkötél?

– Emlékszel te, János, nem kell azt neked külön mondani... Hát a borjúkötél. Beszolgáltatták nekünk, és mi gondosan megőrizzük. Eltettük jó helyre, hogy ne legyen belőle több baj.

És Csetében megindult a konszolidáció.

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

Savanyú a szőlő

Mostanában gyakran gondolok egy régi versikére. Első két sora így hangzik: „*Mi a szívben el van rejtve / Nincs elfelejtve.*” Nem emlékszem, hol olvastam, talán a Nobel-díjas dán író, Henrik Pontoppidan egyik regényében, mindenesetre helytálló, még ha oly magyartalan is a fordítása. Hiszen maga Freud, a pszichoanalízis atyja is jórészt erre épít, amikor azt állítja, hogy a legrégebb, látszólag elfelejtett élmény is ott szunnyad a tudatunk alatt valahol.

Az én tudatom mélyén egy kislány neve rejtőzik: Lucsi, alias Margit, teljes nevén Sârbu Lucia Margaréta – gyermekkorom első szerelme. Hú, de régen volt, idestova 50 éve, de még ma is róla álmodok. Utána azonban mindig szomorúan, rossz szájjal ébredek. Vajon hogy nézhet ki annyi hosszú év után: ráncos, kövér, jó- vagy rossz-szívű? Úgy hallottam, két lánya van, és Bradon, egy erdélyi kisvárosban éldegélnek. Legszívesebben kiverném a fejemből. Hiába, viszonzatlan szerelem volt, és az ember efféle inkább elfelejteni, mint visszaálmódni igyekszik. Nappal nem is igen gondolok rá, aztán jön az este, és én megint őt keresem álmomban. Pontosan úgy, mint a valóságban, valahányszor meglátogattam kis barátomat, Sârbu Józsikát. És mindig ugyanazt álmodtam, igaz, háromféle változatban. Az első. Ott ülök a népes család körében. Beszélgetünk, viccelődünk, miközben fél szemmel folyton Lucsit keresem. Belesek a szomszéd szobába, nincs ott. Türelmesen várok, bizakodom, hátha később mégis előbukkan valahonnan, odaül mellém, és... Felébredek anélkül, hogy Lucsit egyszer is láthattam volna. Második kép. Az eleje változatlan: beszélgetünk, viccelődünk stb., végül közlik velem, hogy Lucsi bizony elköltözött. Harmadik verzió. Helyszín: ismeretlen város ismeretlen hegyek közt. Az utcán senki, fagyos szél fújdogál. Előttem karcsú templom sötétlik. Harangoznak. Eleinte halkán, később erősebben, aztán a templom egyszerre terebélyesedni és nőni kezd. Rémülten szeretnék kitérni, előle, de meg sem bírok moccanni. Jaj, még egy perc, és eltipor! De nem ez történik. Egy pillanatra megtorpan, majd elkezdi velem együtt pörögni.

– Hé, te már megint itt vagy? – karol át hirtelen egy szőrös mellű figura. – Nyavalyás tolvaj, most megcsíptelek.

– Hol vagyok? – nézek körül a szobában, ahova a nagy forgás után pottyantam. – Lucsi! Margitka! Bújj már elő, az istenért!

– Lucsi nincs itthon, különben semmi közöd hozzá, kopasz-kám. Én vagyok a férje, úgyhogy pucolj innen, vagy eltángállak!

– Próbáld meg! – megyek ölre vele konokul, és még ma is küzdünk, birkózunk immár ötven éve egymással.

A gyermekekből állítólag hiányzik a mélység és a felnőttekre jellemző szilárdság, ezért a szerelmük sem szerelem igazán. Meglehet, bár Dante a legjobb ellenpélda arra, miszerint egy gyermek is képes komolyan szeretni. Lucsival tizenegy éves koromban találkoztam először. Ott lakott mifelénk a Calea Romana utcában. Apja román volt, anyja magyar, mindkettő

jó kedélyű, barátságos teremtés, nemkülönben a gyerekek: Icu, Lia, Lucsi, Józsi és Béluka. Ebből négy velük élt, a legidősebb, az Icu pedig már férjhez ment. Nekem persze Lucsi tetszett leginkább. A kislánynak szép fekete haja és szeme volt, hangja lágy, bársonyos. Sajnos elég ritkán jött ki hozzánk. Többnyire bent kuksolt valamelyik szobában. Ugyanígy Traian bácsi, az apja is, egy magas, sovány nyomdaipari dolgozó. Untattuk őket, aludtak, sohasem derült ki, tény az, hogy sokszor egyiket sem láttam hetekig. Az öreg nem számított, de a lányával szívesen eljászogattam volna a konyhában vagy az udvaron. A szobájában nem jártam, az olyan szentély volt, ahova sohasem mertem, de talán nem is engedtek volna belépni. Más fiú nyilván kihívta volna, megkérdezi, hogy van, mit csinál, amíg mi odakint cseverészünk, mókázunk. Elvihettem volna moziba, meg kellett volna lepnem virággal. Csak hogy én, uram bocsá', szégyelltem, és mindenki előtt titkoltam, miként érzek iránta. Ettől függetlenül mégis minden másképp alakult volna, ha kirepült volna abból az átkozott elefántcsonttoronyból. De hát nem repült, mire elhatároztam, hogyha a fene fenét eszik is, akkor is kicsalom onnan Margitkát.

*Apja román volt, anyja magyar,
mindkettő jó kedélyű, barátságos teremtés,
nemkülönben a gyerekek...*

Tudtam, hogy a lányoknak igen-igen imponálnak a költők, írók, énekesek, hiszen maga Lucsi is az úttörőház énekkarában énekelt. Akkor, rajta, elő azokkal a versekkel, tudniillik éppen akkoriban kezdtem írogatni én is ilyesmit. Csupán az volt a bökkenő, hogy a családban egyedül az anya tudott rendszeren magyarul. Őt rendszeren el is bájoltam, de a többi éppen csak, hogy meghallgatott. Hát ezzel felsültem, mást kell kifundálni. Istenem, bárcsak énekelni tudnék, mint Margitka, akkor azonnal beénekelném magamat a szívébe! Sajnos nem tudok, mi több: semmiben sem vagyok jobb másoknál, következőképp Lucsi figyelmét sem hívhatom fel magamra.

Vagy mégis? – feszítettem meg a bicepszem. A lányok imádják ám a sportot is: body building, futball, tenisz... Melyiket válasszam ahhoz, hogy imponáljak ennek a frufufrizurás leánynak? Átcipeltem a szomszédból egy rozsdás csillekereket, azt emelgettem nagyanyám legnagyobb mérgére.

– Már megint lármázol? – kacsázott ki időnként az udvarra. – Vidd a francba a súlyzódát, vagy bedobom a szemébe.

Addig rikácsolt, fenyegedődzött, míg tanácsosabbnak láttam, ha a hegyen edzek ezentúl. Felcipeltem hát a kereket oda is, és elrejtettem egy bokorba szemben Lucsiékkal, akik száz méterre laktak csak a petrozsényi domboktól. Miután éppen arra nyílt a konyhájuk ablaka, feltételezésem szerint Lucsi is láthatja, hogyan emelgetem azt a mintegy 25 kilós kereket. Nem tudom, tényleg látott-e, mindenesetre nekem szárnyakat

adott ez a gondolat, és nemsokára úgy játszadoztam a keréssel, mintha nem is vasból, hanem műanyagból lett volna.

– Hallgass ide, Józsikám! – mondom egyszer a szőke, kerek arcú, kék szemű gyerkőcnek. – Mit szólnál egy súlyemelő versenyhez?

– Itt a hegyen? Nagyszerű! De ott díjakat is szoktak osztani.

– Osztunk is. Első díj két sapka szilva, a második egy, a harmadik három alma. A szomszédok lesznek a versenyzők és a nézők is egyúttal: Ianki, Dudi, a Tabrea gyerekek, Mariana, Veronika... Sok gyerek lakik ám a Calea Romana utcában. Csak szólni kell nekik, jönnek ők szívesen. Remélem, Bélukát, Liát meg a többieket is elhozod – gondoltam Lucsira, s már előre örültem, mekkorát emelkedek majd a szemében, mert hogy a versenyen én győzök, az száz százalék, elvégre csak nemhiába gyakoroltam ezzel a keréssel, másrészt én voltam a legmarkosabb srác a fiúk közt.

Augusztus. Szép, nem túlságosan meleg vasárnap volt. A hegyen összegyűltünk vagy húszan is. Még Lucsi is eljött, amitől majd kiugrott a szívem a helyéről.

– Hahó, figyelem, figyelem! – dobolt Józsika egy ócska fazékon. – Látom, mindnyájan itt vagytok. Kérem a versenyzőket, sorakozzanak fel a súly mögött!

A fiúk fürdőruhában és ing nélkül álltak vonalba.

– Aki háromszor nyomja ki a kereket, az lesz az első helyezett, aki kétszer, a második, de aki egyszer, csak a harmadik. Ki kezdi?

– Én – lépett elő egy nyápic, tízéves forma cigánygyerek.

Megragadta a kereket, de épp csak térdig tudta emelni.

– Lássuk a következőt!

A második srác izmosabb. Ő mellmagasságig is felrántja, azal stop, bárhogy erőlködik, fintorog, még feljebb nyomni már nem képes. Érthető. Ha most kellene kinyomnom, valószínűleg én sem bírnék a keréssel. Viszont én hetekig gyakoroltam, amíg eljutottam ideig, fel is emeltem egymásután háromszor.

– Éljen! Ura! Hoch! Da zdravstvuet! – kiáltották a Calea Romana utcai gyerekek, mindegyik a maga nyelvén: románul, németül, oroszul, ugyanis ilyenek is akadtak közöttünk.

– Te nyerted az első díjat – jelentette ki Józsika. – Tapsoljuk meg még egyszer!

– Köszönöm! Nagyon köszönöm – hajlongtam, Lucsi felé többször is, amikor magas, tizenhét év körüli suhanc bukkant elő egy fa mögül.

Ez meg ki a búbánat! Még sohasem láttam a környéken.

– Én is megpróbálhatom?

– A versenynek vége – válaszolta Józsika. – Különben is csak 10–14 évesek mérkőzhetnek. Te pedig, ahogy elnézem, már 17 is elmúltál.

– Hadd próbálja meg! – szólt közbe Lucsi nővére. – Versenyen kívül, ha így megfelel.

– Meg – köpte meg markát a nagyfiú, azzal négyszer is kinyomta a kereket. – Na, mit kapok? – vette ki a szilvát a kezemből.

– Hé, ez az enyém!

– Most már nem. Mivel én vagyok az erősebb, a szilva meg az alma is nekem jár – vigyorgott az arcomba, és szótlanul odébbállt.

– Állj meg, te baráber!* – iramodtam utána, s mint egy tigris ugrottam rá hátulról.

Némán, kivörösödött arccal birkóztunk. Hol én kerekedtem felül, hol ő, miközben ide-oda röpködtek a tanácsok.

– Fogd le a kezét!

– Lök le a dombról!

A „baráber” súlya csaknem agyonlapított, ezért harcmodort változtatva siklottam ki alóla. Ilyen nehéz fiúval veszélyes a közelharc, no meg erősebb is, a keservit! – mértem fel józanul a helyzetet. Egyetlen esélyem, ha kitérek előle, mint a mator a bika elől, aztán ha kifárad, koppintok egyet-kettőt az orrára. Okos tervnek látszott, csupán a kivitelezéssel volt némi baj, ugyanis én fáradtam el hamarabb.

– Most megkapod a magadét – célozta meg a srác az államát, s csak úgy záporoztak az ütések; kettőt kaptam az államra, egyet a gyomromba, valamelyiktől pedig az orrom vére eredt el.

– Elég, hagyjátok abba, ez már nem játék! – igyekezett szétválasztani Lia bennünket.

Petre Attila fotója

– Fiúk, tanítsuk meg kesztyűbe dudálni – javasolta ekkor váratlanul valaki.

A kamasz megijedt.

– Nyugi, srácok, csak vicceltem.

– Mi is – buktatta el egy szalmakalapos tinédzser. – Pardon!

A nagyfiú sápadtan figyelte, hogyan kerítik be jobbról is, balról is. Hirtelen felpattant, és felhúzta a nyúlcipőt.

– Hurrá-á-á-ál!

– Gratulálok, nagy voltál – rázogatták kezemet a Calea Romana utcai pajtások.

Nyilván arra céloztak, hogy szembe mertem szállni egy ekkora melákkal. Tekintetemmel Lucsit kerestem. De már nem volt ott, hazament.

Ugorjunk két évet az időben: 1956. A Lucsival való kapcsolatam – már ha azt egyáltalán kapcsolatnak lehetett nevezni – semmit sem változott: jöttem, mentem és ennyi. Legtöbbször még csak nem is láttam a kisasszonyt. És mégis, ennek ellenére is szerettem. Sajnos reménytelenül, ezért többször el is hátróztam, hogy véget vetek ennek a megalázó helyzetnek.

Szeptember körül beadtak asztalosinasnak. Kellett a pénz, tanulni nem szerettem, következképp ez volt a legésszerűbb. Most már reggel hatkor keltem, és hol a derekam fáj, hol a lábam, karom, mert azért a kis pénzért is meg kellett ám keményen dolgozni. Emlékszem, gyakran még éjjel is dolgoztunk, amikor hozták a fosznikat az üzembe. Két, három órát rakodtunk, azt beszámították a munkaidőbe, így hat óra helyett nyolc, kilenckor mentünk dolgozni. Kialvatlanul, fáradtan, de mentünk, mert ez volt a mester parancsa.

Egyik délután elmentem az Alexandru Sahia moziba. Éppen a *Banditii din Rio Frio* című filmet vetítették. Na és ki ült előttem? Sárbu Lucia Margaréta. Az ám, méghozzá egy magas göndör hajú srác mellett. Szóval vele jár. Igaz, mit is vártam egyebet! Udvaroltam neki? Hiszen még csak nem is sejtí, hogy szeretem.

Bozók Ferenc

Mindenszentekre hazamegyek

Régi utca. Vigyázva lépek,
s a régi kertbe ha bemegyek,
lágý zavarukban elpirulnak
a nyáron még zöld falevelek.

Szólok a kertnek: Tiéd vagyok.
Köszöntöm a tűnt, kamasz lázzal,
de nem áll többé szóba ő sem
városba vert hűtlen zsványal.

Az anyai szív még megismer
csendesén vár a kertkapuban.
Kiballagunk a temetőbe,
hol bús nagyszülők és apu van.

– Hallom, udvarolnak Lucsinak – mondom Józsikának másnap délután.

– Kitől hallottad?

– Nem igaz?

– Az ő dolga. Már nagyleány. Udvarolgatnak neki néhányan. Vagy úgy, még csak nem is egy fiú feni a fogát a kicsire!

– Van közöttük egy magas, göndör hajú alak is?

– Miért? – csodálkozott rám a kis taknyos, akivel igazság szerint csak azért barátkoztam, mert a Lucsi öccse volt. – Mióta érdekel, kivel krapekol a nővérem?

– Különösebben nem igazat. Csak úgy kérdeztem – adtam a közömböst. – De ha nem akarsz, ne válaszolj.

– Van. Eljárogat a házukba, olyankor együtt is alszanak.

Milyen elkoptatott, de még mindig hatásos kifejezés: egy világ omlott össze a lelkemben! Hát bennem is, amikor megtudtam, hogy az az angyal, akivel én még gondolatban sem hetyegtem, rendszeresen szexel egy palival.

*Fél Magyarország romokban,
több ezer ember hontalanná vált,
meghalt vagy megsebesült...*

Hogy hogy kerültem haza, már nem is emlékszem. Otthon kábultan nyúltam el a kanapén. A szomszéd szobájában nagyanyám ócska rádiója recsegett-ropogott:

Itt a *Szabad Európa Rádiója*, a Szabad Magyarország Hangja a 19, 25, 34, 41, 49 méteres rövidhullámon, valamint a 417 méteres középhullámon. Nagy Imre újabb nyilatkozatot tett a Kossuth rádióban. Kijelentette, hogy a mind szélesebben kibontakozó forradalom és a demokratikus erők hatalmas megmozdulása válaszút elé állította az országot. Azt mondta, hogy az egypártrendszer megszüntetésével a kormányzást az 1945-ben életre hívott koalíciós pártok együttműködésének alapjaira helyezi.

Becsuktam az ajtót, és visszafeküdtem a kanapéra. Azelőtt szívszorongva figyeltem az 56-os eseményeket, melyekről csak annyit tudtam, amennyit a rádióban hallhattam. Az emberek zöme általában hallgatott. Aki beszélt vagy tett is ennek érdekében valamit, az végig a kulisszák mögött zajlott le, amiről egy gyerek, mint amilyen én voltam, vajmi keveset érzékelhetett. Ezúttal azonban már a rádióra sem tudtam figyelni. Órákig feküdtem vagy csak percekig, reggel volt vagy délután, ma már erre sem igen emlékszem. Számomra akkor meghalt a világ, és vele együtt akartam én is pusztulni. Kallódott a kamránkban holmi patkányméreg, ezt feloldottam vízben, és egy hajtásra kiittam. Lehunytam a szemem, és Lucsira gondoltam, elképzeltam, amint liheg, combjai széttárva...

– Alszol? – csoszogott át később édesanyám, és elképedve nézte, hogyan sírok lehunytt szemmel, hangtalanul.

Szerencsére a méreg, ha ugyan méreg volt, nem sok kárt tett bennem. Meghánytatott, földhöz vert, hogy utána annál jobban restelljem magamat. Fél Magyarország romokban, több ezer ember hontalanná vált, meghalt vagy megsebesült, én meg itt nyavalygok egy kurva csaj miatt – pirítottam magamra.

Így szakítottam Lucsival, akkor váltam felnőtté, amikor először éreztem, milyen a szőlő, ha savanyú.

* Csavargó – petrozsényi zsargonban.

CSIBA ZSOLT

Dózsa György, Bakócz Tamás és a Fuggerek

Földi és magasabb élet közt, Nihil és Istenség közt az embernek újra választania kell. Ez a két pólus, nincs más birodalom.

Otto Weininger,
Nem és jellem című művéből

Vasmarkú Mátyás királyunk 1490-ben bekövetkező halálát követően, a neves Jagelló házból való, ám erőtlen II. Ulászló király mögött felsejlik „láthatatlan mozgató” – a gátlástalan Fugger bankház – kifosztja az országot, megrendíti a gazdaságot. 1514-ben az ingatag belpolitikai helyzet és az országgyűlés határozott tiltakozása ellenére, az Udvar párt, Bakócz Tamás vezetésével kierőszakolja a keresztes hadak összehívását. Dózsa György erői fő csapásait végül nem a törökre, hanem a Szapolyai János vezette hazafias ellenzék területeire mérik Délkelet-Magyarországon.

Máig ívelő benyomásként úgy tűnik, hogy az olyan hamisrealistákat, mint Bakócz Tamás, illetve túlfűtött-lényeglátókat, mint Dózsa György, imádja megvezetni és kihasználni a „nem létező” háttérhatalom. Bizonyos vélekedések szerint eme, Bogár László által nemes egyszerűséggel „pusztító világerőnek” nevezett jelenségnek az uralma jelképesen – a középkori pénzügyeket ellenőrző, ám a kamatszédést elutasító, sőt üldöző templomos lovagok vezetőjének – Jacques de Molay nagymesternek koncepciójára hajazó máglyára küldésével indul Párizsban, 1314. március 18-án. Mindez „Márvány” Fülöp (modernista elbeszélési mód szerint „Szép” Fülöp) francia király, valamint szürke eminenciása – a kamatszédő katar szekta felől érkező egyetemi tanár – Guillaume de Nogaret hathatós előkészítő munkája révén történik. Sajátos egybeesés, hogy voltaképp ebben az időszakban indul a trecento, a reneszánsz „fejlődés” (szakrális szempontból szellemi hanyatlás) térhódítása is, mely már a modern kornak a beköszöntét jelzi. Szintén ez idő tájt, 1301. január 14-én hal meg a világviszonylatban példátlanul hosszú időn át – majdnem ötszáz esztendőn keresztül – uralkodó Árpád-ház „aranyágacska”, III. András, (Az Anonymus által Szentnek nevezett dinasztia-alapító, Álmos de genere Athilae regis, de genere Turul 819-ben születik). Nemeskürty István a *Diák, írj magyar éneket* című művében jelzi, hogy XIV. századi irodalmunk első időszakában létezik egy apró, de markáns Csend, egyfajta „fekete lyuk”. Mintha a Szent Korona nemzete megérezte volna, hogy itt valami egészen más kezdődik. Mintha a Nyugat önistenítő mámorában belemasírozott volna az Istennel szembeni lázadás, egyfajta új bűnbeesés prométheuszi fordítottság-világába: A csillagot lehoztam az égről, csak tudnám feledni, hogy utánzó vagyok!

Mindazonáltal a quattrocento zűrzavarába született, kimagasló képességekkel rendelkező, lényeglátó-realista Mátyás királyunk (1443–1490) helyreállító jellegű, re-normalizáló tevékenysége mégis rendezett körülményeket képes teremteni az országban. A kedvező helyzet révén egyre módosabbá váló, szorgalmas és tehetséges jobbágy-paraszti-polgárosodó rétegek, különösen Közép- és Kelet-Magyarországon, például Kecskemét, Cegléd környékén, Tokaj-Hegyalján, a tiszántúli vidékeken azonban rémülten tapasztalják, hogy II. Ulászló uralmának szinte az elejétől komolyan kezdenek visszacsúszni. Ekkor értékelődik fel igazán nagy királyunk emléke, és merítenek sokan erőt belőle, amint ez a Jagelló-kori Gyöngyösi-kódexben található „*Néhai való jó Mátyás király*” sorkezdetű versből is érezhető, mely többek között Kátai Zoltán, valamint Béke Csaba énekmondók kiváló előadásában is meghallgatható.

*Mintha a Nyugat önistenítő
mámorában belemasírozott volna
az Istennel szembeni lázadás...*

Az augsburgi Fuggerek átütő erejét voltaképp az 1459-ben született Jacob Fugger teljesíti ki, de már 1476-tól mint a Vatikán egyik befolyásos bankháza bukkanak föl. Mátyás halálának évében, a Thurzók a trónharcokba keveredő Corvin Jánostól jutányosan megvásárolják annak bánya birtokait. 1493-ban már szerződnek is a Fuggerekkel, így azok betörnek a hazai nemesfém bányászatba, ami a kor Európájában meghatározó jelentőségűnek számít. Az üzleti kapcsolatokat kölcsönös házasságokkal is izmosítják. A Medici bankház mellett a Fuggerek nevéhez kötődik a többszörös könyvelésnek, a hivatásos titkosszolgálatnak és a pénzügyi befolyás politikai tőkére váltásának gátlástalan alkalmazása. A bányákban – a jelentős technikai hozzáadott érték dacára – méltatlan körülmények között, hitvány bérért dolgoztatják az embereket. Nekik köszönhetjük „fukar” szavunkat is. Érzéketlen kapzsiságuk – a későbbi kíméletlen német parasztháború előtti felálláshoz hasonlóan – Magyarországon is katasztrofális gazdasági helyzetet idéz elő. Háttértevékenységük, minden ellenkező híresztelés dacára, nem pusztán az 1514-es Dózsa-féle belháborúval, hanem az 1526-os mohácsi csatát övező zűrzavarral is összefüggésbe hozható. Az 1525-ös országgyűlésen a Szapolyai János (1487–1540) körül csoportosuló, hazafias ellenállást képviselő nemesi rendek többek között eképpen követelik az augsburgi bankház befolyásának megtörését: „*A Fukkarok és az összes külső nemzetbeliek, kik az ország kincseit nyilván kimerítik és kiviszik, ez országból azonnal kitiltandók és kikül-*

dendők, és helyökbe magyarokat kell tenni.” II. Ulászló (1456–1516) fia és utódja, a Brandenburgi György bajor örgróf által serdülőkorában elkényeztetett, lezüllesztett II. Lajos (1506–1526) kivételesen megembereli magát, és lépni próbál, amire válaszul a Fuggerek közvetlenül a mohácsi csatát megelőzően részleges fegyverszállítási tilalmat (embargót) szerveznek Magyarország ellen. „Az mostani országló és egyházbíró fejedelmekkel pokol, nem a mennyország telik el” – írja Karthauzi Névtelen, a Jagellókor nagy műveltségű, városi illetékességű szerzetes szerzője, az immáron évtizedek óta tartó nemzetközi, mai szóhasználatlaltal élve globalista uralom természetéről.

A vitéz katona, Dózsa György székely lófő (1470–1514) a délvidéki harcok során párbajban legyőz egy török bajnokot. Eötvös József írja: „Dózsa tette nem vala olyas, hogy főképp abban az időben rendkívüli jutalmat vagy bámulást érdemelhetett.” Váratlanul azonban mégis igen magas figyelemben részesül. Maga a legfelsőbb méltóság, II. Ulászló király is fogadja Budán. Sőt, birtokadománnyal, nemesi címmel és egy nehéz aranylánccal tiszteli meg. Mindez, különösen a legutóbbi ajándék, jókora ámulatot kelt, hiszen az eladósított uralkodó, szorult helyzetében, állítólag amúgy a piaci kolbászosoktól kénytelen kosztolni. Sokak szerint innen a „Laci-könyha” elnevezés, ami jelzi a nyílt rendtartás (hierarchia) tekintélyének alapos lejáratódását a modern kor beköszöntével. Amikor az esztergomi érsek és fényes kísérete megérkezik Rómából a pápai bullával, a nevéssé tett végvári tiszt, hogy, hogy nem éppen Budán tartózkodik. „Ki irányíthatta ennek az embernek sorsát? Ki állott mögötte?” – teszi föl a kérdést Nemeskürty István. A korabeli

források szerint Bakócz Tamás egy közismert „forradalmár”, Mészáros Lőrinc ceglédi pap ajánlására nevezi ki Dózsát a kereszties hadak fővezérének. Mi okból és hogyan kerül a nagy hatalmú, multimilliárdos esztergomi érsek kapcsolatba egy véleményes hírű mezővárosi plébánossal?

Pap Gábor egyik alapvető lényegiségű előadásában jelzi, hogy valami rettenetesen fontos dolog történik a modern kor eme hajnalán. Többek között Jacob Burckhardt *A reneszánsz Itáliában* című művére hivatkozva arra hívja fel a figyelmet, hogy tulajdonképpen hosszú évszázadok óta ismét ekkor lesz a hazugság a nyugati politika intézésének fő-fő tényezőjévé („Bakócz Tamás, Mediciek, Fuggerek” – youtube). Egy igazi negatív Világképfordulás, a szakrális középkori felfogás szerinti eretnokség illetve hitetlenség szemléletének hatalomra keveredése. Mindennek jelentőségét a hun (magyar) vonatkozásait bensőségesen számon tartó Johannes Amos Comenius is átérzi: „Az ember behódol a teremtett dolgoknak, amelyeken uralkodnia kellene, s dacol Istennel, akinek engedelmisséggel tartozik.” A korabeli modernista „új kor” (*new age*) kápráztató szemlélete tehát szembefordul az időn/téren túli, nem fejlődő-nem hanyatló, kezdetlen és végtelen – ergo nem evolatív jellegű – Örök Isten középpontú látásmóddal, és azt valami evilági istenítésével kívánja helyettesíteni. A reneszánsz esetében élet-természet központúsággal, ikerpárja, a vele egylényegű humanizmus vonatkozásában ember-ész központúsággal. Jellemző módon ezekben az időkben lobban lángra az a fajta modernista szellemkultusz is, mely hagymázás öncélúságával alaposan összekuszálja a szakrális hagyomány átadásának szálait.

A keresztiesek tábora – Gács Mihály grafikája – (Göcseji Múzeum gyűjteményéből)

(Manapság talán külön érdemes hangsúlyozni, hogy a szent és a profán együttes középpontba helyezése is elvilágiasít-profanizál.) Mivel ez a Világképfordulás óhatatlanul erkölcsi esetlegességgel és az „önmagunkat legeltető” hozzáállás felfokozódásával jár, ezért leginkább annak a – mintegy szektás túlbuzgósággal hatalmi hálót szövögető – rejtett-fordított hierarchiának jelent kedvező táptalajt, aminek egyik legkikristályosodottabb megnyilvánulása leginkább talán a „fekete özvegy” tanítása alapján írható le. Azonban létezett többek között sumér, óegyiptomi, perzsa, római „reneszánsz haladás”, mint ahogy mindig volt helyreállító jellegű re-szakralizáció is. Az óra körbejár: „A törvény abban a pillanatban sérül, mihelyt az eredetét képező princípiumot megtagadják; megsértői azonban nem tudják a törvényt teljesen megsemmisíteni, és így az ellenük fordul. Ily módon a rendezetlenségből újra rend lesz, amellyel semmi sem képes szembehelyezkedni, hacsak nem látszólag és illuzórikus módon.” (René Guénon: Szellemi tekintély és időbeli hatalom). A Mindenható Mozgás arcának dialektikáját a szofisztika és a demagógia fátylaimögé húzódo rejtett-fordított hierarchia, illetve a vele szemben álló – a kiválók (arisztosz) uralmán alapuló – nyílt hierarchia (rendtartás) természetes váltakozása is kifejezi.

Keménykötésű, a lovagi viadalokon személyesen is élenjáró Mátyás királyunk többek között szívesen karol fel arra méltónak tűnő, jó képességű ifjakat. Így figyel fel egy derék kerégyártó iparos-jobbágy fiára, Bakócz Tamásra (1442–1521). Sokrétű, a lehető legmagasabb színvonalú külföldi és hazai képzésben részesíti, majd komoly feladatokat bíz rá. Mátyás király Bécsben, gyanús körülmények között bekövetkező halála nyomán a Fugger bankház – például a Habsburg, III. Frigyes német-római császár (1415–1493) képében – elsőprőlendülettel lát hozzá érdekeinek érvényesítéséhez. Az ellenlábás Medici bankház által pártfogolt Beatrix királynét (1457–1508) a II. Ulászló királlyal kötött, hamisított esküvővel megtévesztik, majd 1500-ban, amúgy igen jelentős összeg kíséretében, eltávolítják az országból. Közben Bakócz Tamás szédületes magasságokba emelkedik. Már Mátyás király halálának évében kinevezett főkancellár az új uralkodó szolgálatában. A velencei követek szerint ő „a második király”. Mindez azonban nem akadályozza, hogy elszabaduljanak a kamatok – heti 2%, fél évi 52%; évi 104% (!) –, ami miatt 1494-ben és 1496-ban is komoly összetűzések törnek ki Budán. A lázongást mindkétszer Bakócz Tamás csapatai verik le, némi cseh zsoldos palotaőri segedelemmel. Második alkalommal lovasai három gyermeket halálra taposnak, majd nyilvánosan akasztat is. Egy évre rá, 1497-ben egri püspök, majd még az évben esztergomi érsek, tehát Magyarország primása. 1500-ban Konstantinápoly névleges pátriárkájává nevezik ki, ami a pápa utáni legmagasabb egyházi méltóság a nyugati világban. Közben – mai pénzben – dollármilliárdos vagyont halmoz fel. 1513. február 21-én meghal II. Gyula pápa. A Fugger bankház Bakócz Tamást jelöli Szent Péter trónjára, tehát minden ellenkező híresztelés ellenére nem volt esélytelen. Azonban a fehér füst mégis Giovanni di Lorenzo de Medici (1475–1521) győzelmet hirdet. Van olyan vélekedés, mely szerint azért választja a X. Leo nevet, hogy ezzel is kidomborítsa „erényét”, hogy megszabadította a Vatikánt a „vadkeleti” jelöltől, hiszen elődje, I. Leo vette rá Attila hun-szittyá uralkodót, hogy ne foglalja el Rómát, (Halkan hozzátennénk, hogy de jure, hiszen de facto hatalmas eurázsiai szakraális Napkirályunk már amúgy is lényegében uralta a Kelet- és Nyugatrómai Birodalmat).

Még ez évben, 1513-ban – a Magyarország vatikáni követeként hosszabb időre berendezkedni készülő Bakócz – nagy felhajtással körítve pápai bullát kap, hogy keresztes hadjáratot vezessen a „hitetlenek” ellen. Mint Pap Gábor az említett előadásában kifejti, talán éppen azért buzgólkodik olyan látványosan X. Leo, hogy egyrészt ellenlábását minél messzebbre tudhassa, másrészt hogy egy eléggé kudarcosnak tűnő katonai kalandba ugrassza. A kiválóan értesült Medici nyilván pontosan tisztában van azzal, hogy a magyar gazdasági helyzet és belpolitikai hangulat olyan, amilyen, továbbá hogy éppen három évre szóló békét kötöttünk I. Szelim szultánnal, így ráadásul mi lettünk volna a szerződésszegők. Ám a honi globalista Udvar párt számára mégis megcsillanhatott valami ebben a lehetőségben. Annak ellenére kierőszakolják a pápai felhívás országos kihirdetését, hogy az 1514-es országgyűlés hazafias köznemessége, Szapolyai János vezetésével, hevesen tiltakozik és nyíltan kimondatik, hogy a zűrzavaros helyzet

Bakócz Tamás szédületes magasságokba emelkedik. Már Mátyás király halálának évében kinevezett főkancellár...

okán félő, ebből belháború lesz. Mindazonáltal Bakócz Tamás megkezdi a toborzást és a gyülekezők felfegyverzését. Találkozó helyül egy jókora mező van kijelölve a pesti oldalon. Jobbára vallási és hazafias buzgalomból valósággal özönlének az emberek. Kis idő elteltével azonban önjelöltnek tűnő egyének uszító, „osztályharcos” belpolitikai szónoklatokkal kezdik tüzelni a leendő hadfiakat, majd váratlanul ellátási gondok adódnak. Bakócz Tamás mossa kezeit, és a nemzeti erőkre mutogat. Bizonyos idő elteltével, a felkavart szívű zöm dél felé indul. Közben a sereg úgy negyvenezer körülire duzzad, ami óriási létszám abban az időben. Végül a főerő lényegében a Szapolyaihoz hű nemesség délkelet-magyarországi hátszágára zúdul, ahol lávaszerű rombolásba kezd. Mindez aztán annyira elfajul, hogy az már az Udvar érdekeit is sérti. Az alkoholbeteg, de tapasztalt harcos – a Fuggerektől amúgy suba alatt rendszeres fizetést húzó – Báthori István királyi hadvezér, „a Sánta” is rámozdul Dózsáékra. Meglepetésre azonban viszonylag hamar beszorul Temesvár falai közé, (Ő az, aki majd a mohácsi csatából való menekültében, vészhelyzetre hivatkozva, kifosztja a domonkos apácákat. Szerencsétleneket tizenhét évvel később, a Pécsét 1543-ban harc nélkül feladó nyugati, kisebb részt hazai zsoldosok csapata is letámadja a Mecsekben. Alig tudják pusztá életüket Varasdra menekíteni.) Végül Báthorit – megalázó módon – az ellenzéki Szapolyai menti ki szorult helyzetéből, és a belháborút is lényegében az ő hadainak sikerül megfékezni. A megtorlás kemény, helyenként brutális, mindazonáltal például az izzó vastrón a költői képzelet szüleményének tűnik, hiszen Petőfi Sándor *A nép nevében* című versében szerepel először. Korábbi nyoma nincs. A tüzes korona viszont valóban a bukott trónkövetelők büntetésének beszédes kelléke a XV–XVI. századi Európában. A német parasztháborúk kapcsán is felbukkanó kegyetlen eljárás, a tettestársak megetetése a kivégzendő vezető testéből levágott darabokkal pedig az árulók elrettentésének egyik módja azokban az időkben. Az 1479-es kenyérmezei hős, Kinizsi Pál is beveti a Nándorfehérvárt földadni készülő cseh

zsoldosokkal szemben, 1494-ben. Összehasonlításképpen, 1460-ban, III. Vlad Tepes – más néven Drakul –, havasalföldi vajda az ellene fellépő Hamza béget, valamint mintegy húszezer katonáját élve karóba huzatja Targovisténél. Pár hónappal később II. Mehmed szultánt „*Tepes erdejének*” látványa annyira megrendíti, hogy egy ima-szertartás után egész egyszerűen visszavonul (1453-ban Bizáncot nem kis részben egy Macar (*Magyar*) Orbán nevezetű, Háromszékről való műszaki feltaláló szokatlanul nagy ágyújának segítségével foglalja el, viszont 1456-ban vereséget szenved a hős hármas, Hunyadi János, Szilágyi Mihály, Kapisztrán János hadaitól Nándorfehérvárott.) Karóbahúzó Vlad Drakul 1462-ben Gyurgyevónál még több, harmincnyolcezer török áldozatot követelő tömegmészárlást rendez, továbbá állítólag két követnek a turbánját fejükbe vert szöggel erősíteti fel, mert nem vették azt le, amikor megjelentek előtte egy meghallgatáson. Ráadásul – mint ahogy ez a korabeli ábrázolásokon is látható – ezen események szemlélése közepette szívesen tálatatott magának, és lakmározott, valamint rendkívüli találékonyságot mutatott további háborzongató kínzásfajták kieszelésében. Alighanem nem véletlenül emlékeztetnek működésére a különféle Drakula-történetek. Mindazonáltal az is az igazsághoz tartozik, hogy sokan inkább nagy honvédőként, illetve Bukarest alapítójaként emlékeznek rá. Karóbahúzó Vlad egyébiránt szegről-végről rokonságban áll a mai angol uralkodóházzal is. Első felesége ugyanis Báthory lány, az erdélyi fejedelmet és lengyel királyt adó

A megtorlás kemény, helyenként brutális, mindazonáltal az izzó vastrón a költői képzelet szüleményének tűnik...

családból. Második neje Mátyás király édesanyjának közeli rokona, Szilágyi Ilona, akinek halála méltó kiemelkedő származásához. Becsületét féltvén a közeledő ellenség elől leugrik egy magas hegyoromról. III. Vlad hatalmát 1462-ben testvére, Radu dönti meg, török seregek élén. Ekkor szövetségeséhez, Mátyás királyhoz menekül. A brassói szászok viszont kapnak az alkalmon, és korábbi visszaélései miatt feljelentik, amiért négy évre hűvösre kerül. Életének további eseményei voltaképp homályba vésznek. Szabadulása után nem sokkal, állítólag elveszi uralkodónk egyik unokahúgát, majd a Báthory-hadak támogatásával visszatér Havasalföldre. Később különféle trónharcokban felmorzsolódik. Ami biztosnak tűnik, hogy feje végül Konstantinápolyba kerül, ahol – a sors fintoraként – egy karóra tűzve teszik közszemlére.

Lipusz Zsolt is fontosnak tartja, hogy a Dózsa György-féle belháborút követő megtorlás vonatkozásait tovább árnyalja: „*A történeti realitás azonban az, hogy az 1514. októberi országgyűlés megtorló intézkedései dacára a hatóságok meglehetősen vontatottan nyomoztak a bűnösök után, s nem fegyverezték le a parasztságot. Semmiféle jel nem mutat ugyanis arra, hogy ezt a törvényt valaha is végrehajtották volna. E tiltást ugyanis a gyakorlatban nem is alkalmazhatták mindaddig, amíg az egyik földesúr által a másik rovására elkövetett ún. hatalmaskodások megszüntetéséről a központi hatalom gondoskodni nem tudott. Az 1514 és 1526 közötti időszak mindennapjai is telve vannak ilyen, néha csak jelképes, de sokszor véres, kegyetlen hatalmaskodási esetekkel. Márpedig a hatalmaskodás, más mozgósítható földesúri erőszakszervezet híján, elképzelhetetlen volt fegyveres*

paraszti tömegek részvétele nélkül, miként ezt okleveles adatok ezrei bizonyítják. Papíron maradtak azok a törvények is, amelyek eltörölték a szabad költözési jogot, és heti egy napban határozták meg a robotkötetelzettséget. A nemesség leginkább az okozott anyagi károk megtérítéséért indított eljárások iránt mutatott érdeklődést, s már csak ezért sem állott érdekében a minél szélesebb körű megtorlás.” Ehhez kapcsolódó lényegi történet, hogy Szapolyai nemzeti pártjának kiválósága, a nemzetközi hírű jogtudós Werbőczy István éppen ekkor teszi le hatalmas alkotását, a *Hármaskönyvet* (Tripartitumot) az országgyűlés asztalára. Jeles szakemberek kiemelt ajánlása által is támogatva ünnepélyesen el is fogadtatik, ám a zűrzavaros körülmények közepette II. Ulászló király mégsem ratifikálja. Ennek ellenére, bár nem hivatalos, mégis hivatkozott és betartott úgynevezett Csendes Alkotmányként védi a nemzetet egészen a XIX. század közepéig. Az a véleményünk, hogy a rendkívüli észbéli képességekkel megáldott szerzőt művének megalkotására mindenek felett az indíthatta, hogy valószínűleg érzi: a nyugati világ felforgató eszméi teljesen felboríthatják a társadalmi rendet, végveszélybe sodorhatják ősi, napkeleti forrású kultúránkat és vele népünket. Erre a kihívásra, védelmi célból, a nemzet gerincét alkotó köznemesség jogainak bebetonozásával és – elvülhetetlen érdemként – a Szent Korona-tanra épülő szakrális hierarchia megerősítésével válaszol. Hetven-nyolcvan évvel később, szintén a nyugati fenyegetés hatására vezet be hasonló felfogású, ám jóval merevebb és szigorúbb intézkedéseit Japánban Tojotomi Hidejosi, majd szilárdítja meg azokat Tokugava Iejaszu. Mivel ez egy igen fontos kérdés, ezért itt röviden elidőznénk: Az Ég és a Föld között közvetítő Világkirály – nálunk a Napkirály Császár, nálunk a Szent Korona – által Isten felé irányuló, piramisszerű társadalmi tagozódás japán és hazai változata között meglévő, jórészt fokozatbéli különbség abból is adódhat, hogy eltérő földrajzi-szomszéd-sági helyzethez igazodóan kellett kidolgozni a szakrális hagyomány megvédésének lehetséges módozatát. Letisztultabb formájában a hagyományos úr-szolga viszony – mely mindkét kultúránál ugyanabból a forrásból, az ősi turáni hun-szittyva íjlesztő lovas hagyomány törzsi rendszeréből nő ki – kifejezetten patriarchális, családi-as jellegű, ami az istenfélelmen, a kötelesség tudaton, hűség-becsületen és a kölcsönös tiszteleten alapul. Jól átérezhető ennek egy folyamánya a magas rendű, nemes, uradalmi létforma például – az ötvenes évek honi internacionalistái által félholtra vert és utcára hajított – Fekete István *A koppányi aga testamentuma* című ihletett regényének bizonyos részei által. Másik jeles írónk, a szintén üldöztetést szenvedő Wass Albert tanúja, amikor édesapja, a nagy megbecsülésnek örvendő czegei gróf mint pater familiaris rendszeres időben fogadja a környék népét, mindenféle ügyes-bajos kérdésben igazságot teremt, segít. A középkori Magyarországon – minden nehézség és egyenetlenkedés ellenére – ez a magas rendű eszmény és létforma élő szakrális hagyományként tulajdonképpen még általánosnak mondható. A hollywoodi *valósággyár* és a Zuckerberg (*Cukorhegy*) elvtárs világhálójának hangulatában felnövekvő nemzedékek számára a középkor tálalásának elengedhetetlen kellékei a varjúkárogás, a sártenger, a buta barbarizmus, valamely hiteltelen, lehetőleg szadista pap felbukkanása, illetve a meg nem értett, jó szándékú, mindenképpen szerelmes, titokban már „felvilágosodott”, ám tehetetlen hős. Mindez halálos járványok elől menekülő, rongyos, éhező koldus tömegekkel övezve. Ha mindennek ellenére valaki mégis kíváncsi a

valódi középkor mindennapjainak tiszta, rendezett, felemelő, békés, alapvetően derűs, Isten kebelében élő hangulatára, akkor figyelmébe ajánljuk például Petrás Mária *Madárnyelven* című könyvét. Az ezzel szemben kibontakozó reneszánsz individualizmus és annak további változatai, a „felvilágosodás”, majd a liberalizmus jelenségének ok-okozati láncolatát viszont a következőképpen is megragadhatónak véljük: *Szabadság, egyenlőség, testvériség – mindenki haver – minden relatív – nincs bűn – anarchia – a legaljasabb, a legravaszabb, a leggátlátalanabb győz – új barbarizmus.* Tehát a modernista eszmeiség mintha pont annak a folyamatnak a gerjesztője lenne, amivel másokat vádol. További érdekesség, hogy van, aki ezt a lefelé történő önátlépésnek vélhető jelenséget egyfajta lelki „felszabadulásként” éli meg, amint azt például az éppen szárbaszökkenni látszó – egyébiránt eléggé „csinálnak” tűnő – szivárványos, de legfőképpen zöld „felébredt nemzedék” (*ivoke*) mozgalma is sejtetni enged. Talán érdemes e tekintetben tanulmányozni napjaink latin (pl., mexikói) világának zűrzavaros viszonyait is, ahol a globalizmussal kapcsolatos kiszolgáltatottság fenyegetése elől túlnyomórészt mintegy balra tájékozódva keresik a kiutat, fáklyaként mutatva a zsákutcába vezető irányt, (Ez a hozzáállás voltaképp kivásalja, letiltja a minőségi felfelé irányulást, szembefordítja követőit saját nemzeti elitjeivel, és ily módon, vízszintesen szétfoltyva, védtelenné teszi önmagát, ami miatt érett gyümölcsként hull a rejtett-fordított hierarchiát kifejező örvénylésbe. Ám ez – végső soron – igazából senkinek, még a „nem létező” Mélyállamnak sem jó, csak ezt nehéznek tűnik belátni. Valószínűleg nem könnyű kitörni az önistenítés iden-

titásának hübrikus büvköréből, mivel ezt sokan egyfajta önmegsemmisítésként félik.) Természetesen a másik térfele, a hagyományos szakrális önazonosságokat tisztelő oldalon is léteznek csapdák, de a valós esély inkább ott kínálkozik a felfelé történő önátlépéshez, amint az Orbán Viktor „keresztény szabadság” eszméjében is megjelenik. Magától értetődő módon mindez egyben a lefelé húzó, gravitatív erővel való szembefordulást is igényli, elsősorban belül (nagy harc), de kívül is (kis harc). Enélkül sajnos hiteltelen.

Bakócz Tamást mint a rettenetes belháború egyik fő kiváltóját sok szemrehányás éri kortársai részéről – tulajdonképpen erősen népszerűtlen –, ezért politikai tevékenysége visszafogottabbá válik. Bár – talán egyfajta vezeklés szándékától is indítva – szamaritánus támogató rendszerét kiterjeszti, mindez azonban fényűző életmódját nem érinti. Az anyagi lehetőségek fenntartása érdekében a milkói érsekséget és a szepességi esperességet az esztergomi érsekség rendelkezése alá helyezi, aminek következtében még fokozottabb érdeklődés indul a szászok körében a reformáció iránt. II. Ulászló király 1516-os halála miatt udvari befolyása tovább gyöngül. Súlyos köszvényvel bajlódik, majd – egy öncélúságban tévelygő élet és a szétzilált ország terhével a vállán, matuzsálemi korra ítélve – többszöri szélütés következtében meghal. Az esztergomi bazilikában temetik el, abba a káprázatos kápolnába, melyet maga építtetett.

Az ég nélküli földet pokolnak hívják. Bűnbánatunkkal ki felé fordulhatnánk, ha nem Isten felé? Mi másból meríthetnék erőt, mint Isten kegyelméből?

A kereszt kihirdetése – Gácsai Mihály grafikája – (Göcseji Múzeum gyűjteményéből)

Rendhagyó könyvajánló

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Kiss Lajos István: Állj, ki az? Tovább!

Nos, tisztelt (még) Olvasók, ide figyeljenek! Ne kívánják tőlem, hogy olyankor is körülményeskedjek, amikor minden egyértelmű és világos. Mérheterlenül büszke vagyok egyik-másik saját alkotásomra (pl. *kisregényemre és nagyregényemre*) – Istentől nyert legszebb ajándékaim közé sorolom őket! S most mégis kénytelen vagyok világga kürtölni: *van náluk nagyobb könyv! Van nálam nagyobb, tehetségesebb magyar szépíró!*

Nem, nem érzek keserűséget! Kiss Lajos István önéletrajzi ihletésű regényét elolvasni: életem egyik legnagyobb szellemi-érzelmi élménye.

Kétségkívül érdekes már maga az alaphelyzet is: egy tizenöt éves pesti srác '56-os forradalmi ténykedése, elfogása, kíméletlen vallatása, kegyetlen börtönévei. Egy középfokon értelmes és tisztességes ember, ha becsületesen megírja efféle visszaemlékezéseit, akkor a nem mindennapi történelmi kor és a nem mindennapi emberi helyzetek iránt érdeklődőknek máris felkeltheti az érdeklődését és együttérzését. S a történet végére jutván az olvasó oda teheti a kötetet a polcra a hasonló visszaemlékezések mellé – ugyanúgy egy életre megfelelkezve róla, mint a már ott sorakozó többiről.

Nagy ritkán azonban akadnak olyan regényes korszak-felidézések is, amelyek valami miatt egészen kivételesnek bizonyulnak, s végigkísérik az ember hátralévő életét. Éppen ilyenek éltem és életem meg Kertész Imre *Sorstalanságát*. Kétségkívül szerepet kapott ebben a kellemes meglepetés is: noha holokausztregényként harangozták be, nem a szokásos holokauszt-kaptafára készült, amelyben a németek egytől egyig született fenevadak, az áldozataik pedig született szepplőtelenek, ráadásul némely vérmesebb visszaemlékezőnél szappan meg lámpaernyő készül belőlük...

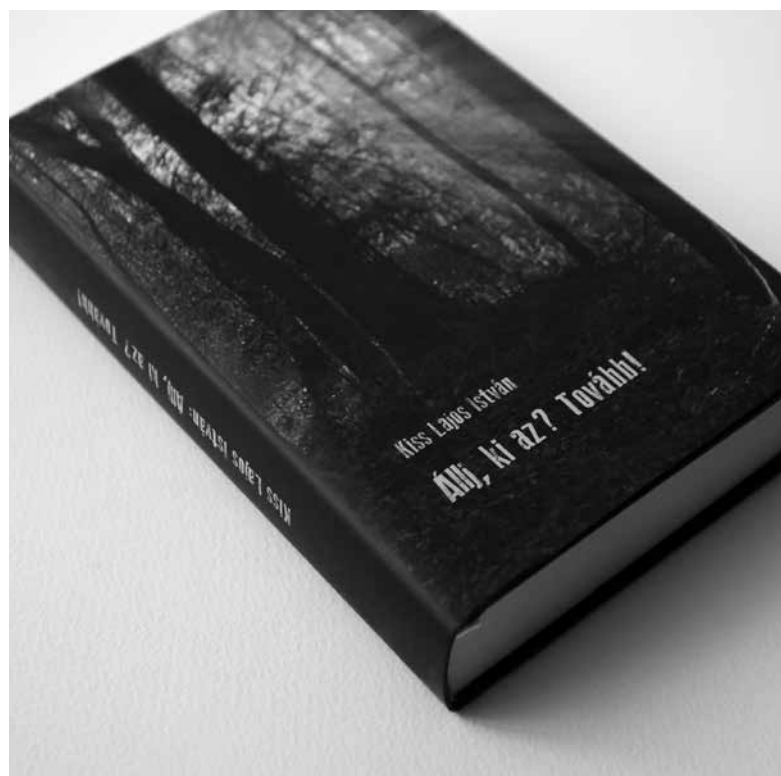
Kertész Imre őszinte és hiteles művet írt, s a tetejében még irodalmilag is igencsak értékeset: különösen szerkesztett mondataival, szórendjeivel és szófordulataival kiválóan érzékelteti egy olyan tizenéves gyermek lelkivilágát, akit teljesen ártatlanul fognak el, hurcolnak el, zárnak koncentrációs táborba, mutogatják neki a messzi kéményekből égneik szálló füstfellegét, s bár váratlanul – életkorához képest túlságosan is – sokat lát a világból, érteni annál kevesebbet ért belőle. Kertész műve – minden jobboldali fanyalgás ellenére is – művészi munka, remek regény, még ha szent meggyőződés is, hogy a Nobel-díjat mégsem annyira emiatt érdemelte ki, hanem inkább amiatt, mert a díjat annyira erősen szorgalmazó németeknek nagyon jól jött egy olyan holokausztmű, amely végre mértékletességet és kiegyensúlyozottságot mutatott a szóban forgó történelmi bűnök és bűnösök megítélésében és ábrázolásában. A *Sorstalanság* egésze annyira magával ragadott, hogy három teljes újságoldalon elmélkedtem róla; sze-

rencsére az *Élet és Irodalom* főszerkesztőjében, Kovács Zoltánban volt annyi vállalkozó kedv, hogy a teljes eszmefuttatást közölje a jellemzően a balliberális értelmiség által olvasott lapjában (A feladvány, ÉS, 2003. január 13.).

Tisztelt (még) Olvasók!

Az a nagy helyzet, hogy mindent megfontolva és mindent meggondolva – de valójában habozás nélkül – ki kell jelentenem: Kiss Lajos István emlékező regénye veri a Nobel-díjas *Sorstalanság*ot is. A szerző szintén tökéletesen tudja azt, amit Kertész: hogyan aknázza ki a még gyerek főhős sajátos szemléletmódját. A felnőtté válás életkorába érő elme és lélek óhatatlanul megtapad valamilyen életideológiánál és életérzésnél, s onnantól kezdve egy egész művön keresztül mi, olvasók is kénytelenek vagyunk egy ugyanígy fókuszáló szemüveget viselni. Ettől persze nem feltétlenül lesz rossz a regény, az azonban bizonyos, hogy kevésbé tudhat olyan meglepő és izgalmas, mondhatni: annyira életszerű lenni, mint egy botorkáló, kereső, túlélésre játszó, kegyetlenül szenvedő gyermeki elme és lélek riadt rácsodálkozásai, egészen váratlan képzettársításai.

A *Sorstalanság*ot meghaladó nagy írói tehetség – a bámulatos írói teljesítmény – voltaképpen ahhoz kellett, hogy a gyermekként megélt különleges, helyenként fájdalmasan tragikus

eseményeket habár gyermeki látásmóddal idézze fel, mégis lopja bele a már sokat megélt felnőtt bölcsességét. Mindezt úgy, hogy ne vesse el a súlykot, ne lógjon ki a felnőtt-lóláb: a gyermeki világból ne váljék olyan ideologikus megmondó mű, amely egéig magasztalná az ötvenhatosok bátorságát, másfelől pedig direktben verné el a port az összes kommunistán és kiszolgálóján. S valóban: miként Kertész Imrénél tudnak alávalók lenni a zsidó kápók, Kiss Lajos Istvánnál tudnak emberségesek lenni akár a legrettegettebb smaszerek is. Például a rejtélyes „fehér hajú”, aki még Budapesten, a „Kisfogház”-ban lehelt lelket a gyermek főhősbe, a vallatás során ronggyá vert lelkészfiúba. Ki tudja, nem tartozunk-e neki is köszönettel azért, hogy ha fél évszázad múltán is, de mégiscsak megszülethetett e remek mű...

A *Sorstalanság* is, az *Állj, ki az? Tovább!* is az őszinte jelenetek miatt tud ennyire hiteles, és a sajátos „gyermekszemüveges” stílusa miatt tud ennyire megkapó lenni. Amit azonban Kiss Lajos István még ezeken is felül tud – s elképesztően jól csinál –, az az egész könyvet elejétől a végéig belengő, nagyon finom, mégis nagyon találó gunyorosság. Ha tetszik, ha nem, bizonyos értelemben kénytelenek vagyunk szórakozni még a legkínosabb jeleneteknél is. Mindjárt az első oldalakon „Jóbarát”-nak hívják a vallató tisztet, mert ugyebár mindig előzékeny, mosolyog, s egy ujjal hozzá nem nyúlna a kihallgatotthoz. Amikor kiment a szobából, főhősünk gondolataiba merülten várákozott, mígnem megjelent négy fiatalember. S most tessenek figyelni, tisztelt (még) Olvasók, Kiss Lajos István szellemes stílusára, amellyel úgy képes szólni a legriasztóbb történekekről is, hogy közben írónak és olvasónak egyaránt megőrzi minden emberi méltóságát, de még az oly lehetetlenül abszurd Élet csendes csodálatára is futja belőle.

„Kicsit közelebb húztam a széket az íróasztalhoz, mintegy jelezvén, hogy várjanak a sorukra. Előbb az én ügyemet kell elintézni. Ígérem, rövid leszek, még így is legfeljebb késő délutánra, esetleg vacsorára érhetek haza, pláne, hogy azt sem tudom, hol vagyok – szóval türelem. Az előadó elvtárs kiment valamiért, én is órá várok...

Ekkor az egyik »Jóbarát« íróasztala mögé lépve becsukta a szélesre tárt ablakot. Néhány pillanat múlva pedig a legközelebb álló csendben sziszegve szólalt meg a hátam mögött:

– *Hogy mersz ülve maradni a jelenlétemben? – Hátrafordultam, hogy megnézzem, ki szólít, de abban a pillanatban kirúgta alólam a széket.*

Tulajdonképpen ez volt az első menet. Annak is csupán bevezető, mondhatnám, ismerkedési mozzanata. Ezen első padlóra kerülés után pedig már csak alig néhányszor tudtam felállni. Újra és újra odalent találtam magam, s csak arra vigyáztam, hogy jól összeszorítsam a szám, nehogy a fogaim kirepüljenek. Amikor végre abbahagyták és kimentek, nehezen tudtam feltápászkodni a padlóról. Rettenetesen fel voltam háborodva, és elhatároztam, hogy mindezeket el fogom mondani »Jóbarát»-nak«, aki tulajdonképpen kedves embernek látszik, cigarettával is megkínált, és nyilván semmit sem tud a távollétében történekekről. És tényleg semmit sem tudhatott a durva inzultusról, mert amint visszajött, ismét az írógép elé ült szinte jókedvűen, és ismét élmémet tolt a pakli cigarettát. Már éppen szólni akartam, hogy ne mászkáljon el, mert akkor itt ilyesmi történne, hogy az...

És így tovább – ebben az emelkedett, a szörnyűségeket mégsem kilúgozó vagy feledtető szellemben –, mondom, a könyv elejétől a végéig. Ide eljutván be is kéretőztem az íróhoz, hogy szeretnék tőle legalább hat könyvet vásárolni barátaimnak, születésnapos testvéreimnek. Mert e könyv sorsához az is hozzátartozik, tisztelt (még) Olvasó, hogy az utóbbi évtizedek e

kétségkívül legnagyobb magyar regénye csak magánkiadásban tudott megjelenni. A megkeresett kiadók nem vették a fáradságot arra, hogy észrevegyék, milyen kincs került a kezükbe. Tegyük hozzá, hogy amíg valamelyik bennfentes németnek nem jutott eszébe, hogy Nobel-díjas könyvet kellene csinálni a *Sorstalanság*-ból, Kertész Imre könyve iránt sem mutatott semmiféle érdeklődést a tisztelt közönség. Úgy vagyunk vele, hogy hamar megelégedjünk a kötelező-ízű visszaemlékezéseket, egyre kevesebb újdonságot lelünk bennük. Kiss Lajos István könyvét is voltaképpen csak a *Búvópatak* című irodalmi folyóirat 17. születésnapjának köszönhetem. Kaposváron tettem tiszteletemet egy röpké másfél órára, s akkor nyomta kezembe a szerző, mondván, ajándékképpen Varga Domokos – az ’56-ért ugyancsak elítélt író – fiának... (Zárójelben talán nem illetlenség megjegyezni itt, éppen a szóban forgó folyóiratban, hogy szerkesztői azon nagyon kevesek közé tartoznak, akik felfigyeltek a mű nagyságára, s rendszeresen közölnek is belőle részleteket.) Ha már személyesen a szerzőtől megkaptam, beleolvastam, s ha már beleolvastam, foglyává váltam: mert úgy mesélt a kommunizmus e sötét korszakáról, hogy közben sokkal többről szólt. Nem annyira ötvenhatos, sokkal inkább egyetemese értékű mű született. Egy ösztönös, az idők során azonban igencsak kiforrta páratlan tehetség tollából.

...egy tizenöt éves pesti srác ’56-os irodalmi ténykedése, elfogása, kíméletlen vallatása, kegyetlen börtönévei.

Voltaképp nagy szerencsénk, hogy az érlelődése nem szívós irodalmi próbálkozásainak, sokkal inkább élete hanyattatásainak köszönhető. Arra való kísérletét, hogy robbantásokkal keserítse meg a szovjet megszállók életét, csak azért úszta meg a viszonylag csekély, két és fél évnyi börtönbüntetéssel, mert sokkal több volt a rovásán, mint amennyit rá tudtak bizonyítani. S ilyen eseteknél az volt szokásban, hogy bár hamar kiengedték az áldozatot, egy életen át besúgókat küldtek a nyakára, nem engedték továbbtanulni, tisztességes állásban elhelyezkedni. Hátha egyszer csak elszólja magát, hátha meg gondolatlan lépésre szánja el magát, s akkor újra fülön lehet csípni, sítire lehet vágni, hogy csak úgy nyekkenjen belé.

Mivel pedig nem irodalmi körökben s kánonokban csiszolódott, hangja, nyelvezete jellegzetesen azé az alkotóé, aki meg tudta őrizni szellemi szabadságát, függetlenségét. Mégiscsak jó, hogy ötvenhat hatvanadik évfordulója alkalmából pályázati kiírás született visszaemlékező alkotásokra, s hogy némi huzavona után az Emlékező Bizottság anyagi támogatásban részesítette az író regénye megjelentetéséhez. Így kaphatott a tisztelt (még) olvasó egy olyan váratlan szellemi ajándékot, amely ’56 történelmének sajátos felvillantásaival valójában minden emberi sötétségnek és butaságnak igyekszik riasztó emléket állítani.

Nyilván ezt kívánta tenni a szerző már könyve címének megválasztásával is. Műve egyetlen olyan adottsága ez, amelylyel sokáig nem tudtam megbékélni. Innen is látni, hogy Kiss Lajos István nem egy szokványos hivatásos író – különben azonnal rájött volna, hogy az *Állj, ki az? Tovább!* könyvcímnek határozottan gyenge. Túlírt, mégis semmitmondó. A könyv

vége felé azonban – már a fiatalkorúak sátorlajújhelyi börtönében – érthetővé válik, miért ragaszkodott hozzá a szerző. Azért, mert annyira jól jelképezi a kérelhetetlen renddé váló sötét butaságot. Amely még egy jószándékú, reszketeg öregurat is elüldözött a feyintézetből, talán az utolsó igazi tanárt.

„Nem jött többé az iskolába. Elege lett a folyamatos »megaláztatásból«... Hát nem ismerik föl már messziről...? A csoszogó apró lépteiről...? Miért kell mindkét torony alatt oda-vissza megállnia, és hangosan bemutatkoznia? Állj, ki az? Tovább! És megint a következő torony alatt... Nap mint nap – inkább beteg lett szegény.”

Rákosztály

Alekszandr Szolzsenyicin regényéről

Az 1970. évi irodalmi Nobel-díjas, Alekszandr Szolzsenyicin alighanem a XX. századi orosz irodalom legnagyobb alakja. Filozófus, író, egész életművének középpontjában a „mit, miért és hogyan”, a „hogyan etikus”, „hogyan lehet, hogyan szabad és érdemes élni” kérdéskör áll. Ráadásul még az is hozzátartozik az igazsághoz, hogy – mint nagy elődjénél és példaképénél, Lev Tolsztojnál, vagy ahogyan a magyar irodalomban Móricz Zsigmond vagy Németh László életútjánál – ez az útkeresés nemcsak a művek szintjén, hanem az életút szintjén is zajlik. Ezeknek az íróknak a műveit nem lehet elválasztani az életpéldától. Ettől hitelesek az ő nagy regényeik, ezért profétikus írói alakjuk, s innen van, hogy a fogadtatásuk igen szélsőséges: vagy a rajongás vagy a fanyalgó és mindig esztétikai okokra hivatkozó, de valójában ideológiai elutasítás az osztályrészük.

Az író kisparaszti családban született 1918-ban a Don melletti Kiszlovodszkban. A kicsi földbirtok elég nagy volt ahhoz, hogy nagyapját egészen haláláig a volt béreseinek kelljen rejtegetni a szovjethatalom elől. Apjának nem volt erre szüksége, egészen fiatalon, még fia megszületése előtt meghalt. A fiú matematikát hallgatott, de mellette filozófiai-művészeti főiskolára is járt. A II. világháború alatt sorkatoná, repülő feldeparancsnok. Egy elfogott magánlevél, melyben bírálta a szovjet vezetést, börtönbe juttatta. Előbb a kalugai nagy építkezésen, majd Kazahsztanban volt munkatáborban, innen került rákbetegként a taskenti kórházba. Betegségéből – csodával határos módon – felépült, s arra a meggyőződésre jutott, hogy ennek a felgyógyulásnak célja van. Egyszer már elvesztett, de újra megtalált hite szerint Isten feladatául adta, hogy tükröt tartson korának, megalkuvás és hazugság nélkül olyannak ábrázolja a Szovjetuniót, amilyen az valójában. Ezzel nyilvánvalóan és előre láthatóan üldözötté válik majd, és veszélynek teszi ki családját is. (Első felesége a börtönbe idején egyszer elvált tőle, majd 56-ban, rehabilitálásakor újra összeházasodtak. Második felesége három fiút szült 1970 és 73 között. Ezért, amikor Szolzsenyicin 1974-ben közzétette azt a nyilvános felhívását az ellenállásra és a hazudozás megtagadására, amiért rögvest meg is fosztották állampolgárságától, és kitoloncolták a Szovjetunióból, teljesen tisztában volt azzal, hogy minek néz elébe immár családostul.)

Tisztelt (még) Olvasó!

Önnek feladata van. Ha tudták a németek Nobel-díjas regénnyé magasztalni a *Sortalanságot*, mi is tudjuk Kiss Lajos István művét legalább a köztudat küszöbéig eljuttatni. Tegye meg érte mindazt, ami jó szívvel fakad Önből.

Köszönöm megtisztelő figyelmét!

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

Kiss Lajos István: *Állj, ki az? Tovább!*, regény, magánkiadás, 2017
A könyv a „Mansfeld Péter” Pályázat keretében jelent meg.

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

A *Rákosztály* című regény előbb készült, mint két világhíres leplező műve a gyilkos szovjet büntetőtáborokról, az *Ivan Gjenyiszovics egy napja* és *A Gulag-szigetcsoport*. A *Rákosztályt* 1957 és 59 között írta Rjazanyban.

A regény címe egyrészt természeti, objektív, egy konkrét helyet jelez, amely az író életének is állomása, és sokféle, a regényben megírt tapasztalatának forrása volt, másrészt azonban szimbolikus névként is értelmezhető, talán a Szovjetuniót is jelzi, melyet alattomos kór pusztít, a kommunista diktatúra, s ezért fiai mind szenvednek a kórtól, melynek kimenetele felől nincs sok remény. Legalábbis egyik elemzője, Hetényi Zsuzsanna szerint a mű több, első jelentésében egyszerű motívumában, így például a címben is lehet szimbólumra gyanakodni.

A téma egy délvidéki szovjet onkológia mindennapi élete. A város neve nincs feltüntetve, de az éghajlat, a sok üzbég és tatár páciens, Oroszországnak, a sztyeppe és a nyírfák vidékének, mint távol lévőknek az emlegetése, és az egyik beteg, Oleg Kosztoglotov sorsának az íróval való sok azonossága szerint Taskent a város, ahol a kórház található. Kis, vidéki onkológia ez, nincsenek alosztályok tüdő-, gégerák, csontszarkóma és más betegségfajták szerint, együtt van mindenféle rendű és rangú betegség és beteg. Az, ahogyan váltják egymást a zsúfolt kórtermekben, sőt, a folyosók kanyarulataiban elhelyezett ágyakon, folyamatosan hozza elénk a betegségek válfajait is, de a szovjet társadalom legkülönbözőbb rétegeinek és magatartásformáinak típusait is ugyanakkor.

Mind a betegség, mind a társadalom figuráinak, mind pedig az emberi magatartásoknak az ábrázolása plasztikus, realista. Erről szólva először kell említenünk a mű elemzése során Lev Tolsztojt, akiről talán Lenin mondta, hogy *Háború és béke* című műve az orosz élet enciklopédiája. Itt, Szolzsenyicin művében a szovjet élet panoptikumába léptünk, ahol – mint egy lassan körbeforgó színpadon – sorban, időrendben, a kórházi érkezések és elbocsátások időrendjében lép elénk a korabeli szovjet valóság sokféle alakja és jelensége.

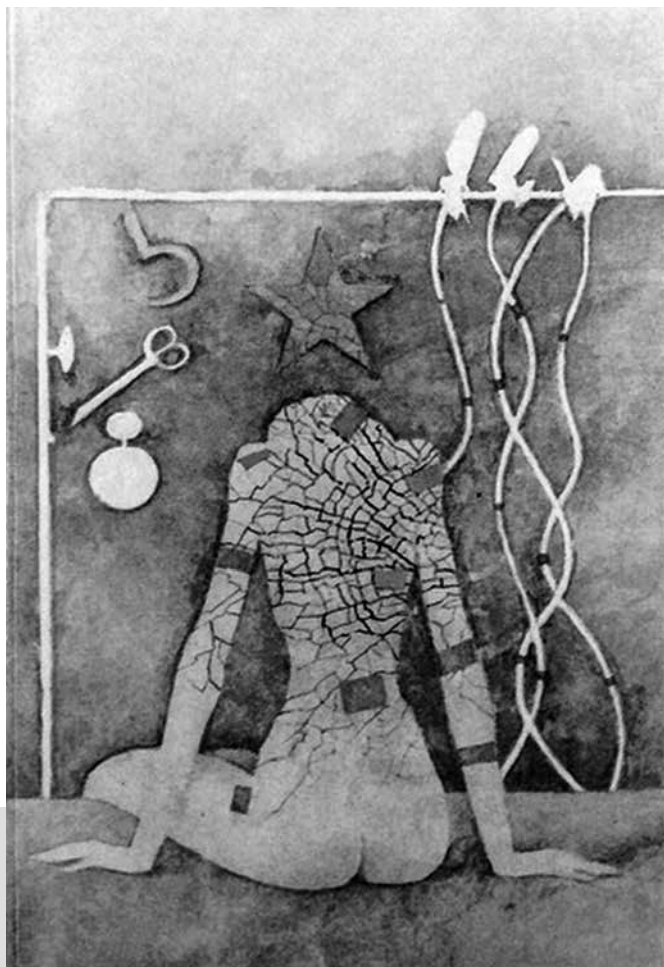
A történetet, először úgy tűnik, az elsőnek bemutatott beteg, Ruszanov szemszögéből éljük meg, és itt másodszer kell eszünkbe jutnia Lev Tosztoj egyik művének. Az *Ivan Iljics halála* ez a mű. Ruszanov történetébe ott lépünk be, ahol Ivan

Iljics életútjába Tolsztoj. Sorsának bemutatása retrospektív. Egy felelős beosztásban lévő, a társadalmi ranglétra közép-magas fokán, a gazdagság és hatalom jelentős mezején élő, felnőtt gyermekekkel bíró, látszólag „befutott” személyt súlyos betegség támad meg. Már a kórház ajtaján kopogtat. Rémült és megalázott. „*Velem ilyesmi nem eshet meg!*” Még működnek a reflexek: telefonálni Moszkvába, elintézni, hogy „megfelelő helyre”, nem ilyen tömegkórházba kerüljön. A kapcsolatok, a pénz, az elvtársak segítsége. „*Egy ilyen fontos ember!*” De már itt, az expozíciónál érezhető (s nemcsak az Ivan Iljics halála evokatív közrejátszása révén), hogy a mű végére ez a szereplő világosan látja majd egész korábbi életútja értelmetlenségét, elveszíti pozícióját, társadalmi megbecsültségét, sikeresnek gondolt családját, és egyes-egyedül kell szembenéznie a fájdalommal, a szenvedéssel és a megsemmisüléssel.

(Szolzszenyicin műve azonban nem kisregény, mint Tolsztojé, itt a látószög megengedi a konkrét történelmi kor és a konkrét társadalmi történések vizsgálatát, így Ruszanov ábrázolt életút-szakaszába belefér a sztálini diktatúra végén történő enyhülési folyamat és a Berija-féle gyilkos csapat háttérbe szorulása is. Így Ruszanov zuhanása, aki e rétegek bár csak a perifériájához tartozott, történelmi zuhanás is.)

Ahogy azonban halad előre a regény, hamarosan meglátszik, hogy a szerkezet lépcsőzetes, fokozatos lesz, az egymás után belépő szereplők némelyike, noha sokkal később jelenik meg, mint Ruszanov, ugyanolyan fontossággal bír majd, mint ő.

Betegek, orvosok, takarító személyzet, nővérek, köztük az esti egyetemen orvosnak tanuló Zoja nővér, hozzátartozók, látogatók. A betegek magukkal hozzák korábbi életüket.

Miközben bizonytalan jövőjükön gondolkodnak, vagy esetleg beszélnek a múltból és a jövőből egyik beteg társukkal, vagy csukott szemmel hevernek és álmodoznak, e beszélgetések és álmok során az olvasó elé tárul a hatalmas ország, egy erőszakolt életforma és gondolkodásmód, melyet jónak kiáltottak ki, s melyhez annyiféle módon viszonyulnak az emberek.

Egyik a hatalom székében ült idáig, s rettegve fedezi fel az újságban baráti elvtársainak letűnését. Sztálin halálának évfordulóján várja a gyászkeretes oldalt, s lázálmokat él át azon az éjszakán, amikor az egésszel már csak egy rövid kis megemlékezés foglalkozik. Eszébe jut a család, akik feljelentése nyomán tűntek el a moszkvai társbérletéből, hogy az ő családja foglalhassa el mind az öt szobát. Mi lesz, ha rehabilitálják a lakótársat? Mi lesz, ha visszajön a feljelentett?

...talán a Szovjetuniót is jelzi,
melyet alattomos kór pusztít,
a kommunista diktatúra...

Fiatalokat látunk, akik, míg a felgyógyulás reménye el nem vész, lelkesen jegyzetelnek, tanulnak még a kórházi ágyon is, hisznek a szovjethatalomban, a fejlődésben, abban, hogy hazájuknak szüksége van az ő tudásukra, és meg is hálálja majd munkájukat. Ők még illúziókat táplálnak ideig-óráig, de itt, a kórteremben melléjük kerül Kosztoglotov, a titokzatos, aki nem mesél senkinek a táborról, mégis gyengíti a hitüket már azzal is, ha csak ránéznek. Bekerül közéjük a torzonborz, hallgatag Csalin, aki csak néz-néz maga elé, hiába faggatják. De egy napon megszólal, s azt a tudást adja át nekik halála küszöbén, hogy az alkalmazkodás és engedelmesség, a gyáva meghunyászkodás tette beteggé, annak a ragacsos anyagától bűzlik most már mindörökké, mert még a halál sem váltja meg attól.

Ortodox hívők is felbukkannak, a különös kaszt, a csendes imádkozók és elmélkedők, akik halkán lépnek a beteg társ ágya mellé, hogy megigazítsák a párnáját, és megfogják a kezét. Poddujev, a valaha nagy erejű, ellenállhatatlan férfi, amikor a hatalmas daganattól már mozdítani sem tudja a fejét, „megdöglik”, arra gondol.

„*Kimondani könnyű volt, de ésszel felérni, szívével belenyugodni? Hogy eshet meg vele ilyesmi? Milyen lesz, és mit kell majd csinálnia? ...Valamit elmulasztottak az életében*” – elmélkedik –, „*de mit? A régi öregek, a Káma mentén, ahol gyerek volt, valahogy nyugodtan fogadták. Szép csöndben fölkészültek rá...*” – emlékezik vissza. És megérti rögtön a titkot, és rögtön olvassa is fel a többieknek, amikor egy szakadt, régi füzetet kap valakitől a szeretet evangéliumával.

Középen a kórház orvosait látjuk, Lev Leonyidovicsot, a hórihorgas sebészt, aki ha megjelenik, a műtetre várók megnyugszanak, de aki maga is sugárbeteg. Három nagyszerű orvosnőt, egyikük, Ljudmila Afanaszjeva az utolsók közül való, akiket a specializálódás még nem tett barbárrá, akik még egyformán értenek a diagnosztikához és a terápiához, és aki azon igyekszik, hogy még „lányai”, a vele vállvetve dolgozó osztályos orvosok is megtanulják ezt.

Küzdelem. Egyiknek a család és a munka emészti fel minden erejét, másoknak a munka és a magány jut. Ír Szolzszenyi-

cin a „háború magányos asszonyairól”, akiknek szerelmesük soha nem lett a férjük, mert elveszett a fronton. És ír azokról az orvosokról is, akik a tagkönyvüknek köszönhetik a beosztásukat, és akik helyett a többiek dolgoznak. Nagy baj lenne, ha ők vennék kezükbe a szikét, vagy ők írnák elő az utóterápiát.

A hatalmas tabló másik szélén Oleg Kosztoglotovnak a száműzetésben szerzett barátai, az idős orvos és felesége állnak. Őket csak a kulcsszereplő gondolataiból ismerjük, mégis ellenállhatatlan vonzódást keltenek az olvasóban. Csöndes és szívós szeretetük segítette túlélni azokat az éveket, amikor a diktatúra egymástól elszakította és más-más helyre száműzte őket. Örülnek az életnek. Tudják nagyon magasra értékelni, hogy Isten segítségével egymás mellett folytathatják száműzött életüket. Kis faházban élnek egy olyan üzbeiszáni telepen, amely nem szerepel a vasúti menetrendben, és nem áll meg ott a vonat. A teafőző duruzsol az egyetlen helyiségben, és a rozzant kis rádió keresőjével mindig találnak klasszikus szépségű muzsikát. Teával várják a vendéget és szívbeli jósággal. Az asszony egyetértéssel hallgatja férje csendes eszmefuttatását és a szomszéd véleményét. Hozzájuk későül visszatérni Oleg.

Eszébe jut a család, akik feljelentése nyomán tűntek el a moszkvai társbérletéből ...

A történet fő szála végül az ő felgyógyulásának és „hazatérésének” története. Oleg életének abban a szakaszában van, amikor – harmincas évei derekán – legfőbb ideje lenne megtalálnia életének társát. Ebben nemcsak a láger, nemcsak meggyőződésének további konok vállalása, de most a betegség is akadályozza. Mégis, a kórház a szerelem kétféle lehetőségét hozza elé. Zoja nővér energikus, gömbölyű, vidám ifjúságát, mely nem engedi a lányt a kórházi szolgálat és tanulás ketrecében maradni, hanem minduntalan kibújik, és ellenállhatatlanul sodorja őt a férfi felé, és Gangart doktornőt, aki magányosan él, mert egyetlen szerelme meghalt a háborúban. Törékeny teste erős, tiszta lelket rejt belül. Nem hazudik magának, teljes szívvel, áldozatkészen dolgozik minden egyes betegért, de nem próbál úgy tenni, mintha csak ez lenne az életben, s „nem érne rá” társra vágni. Lassan, félve vallja be magának, hogy ezzel az emberrel, akinek a testét elesett állapotban látta, s akinek fiziológiai milyenségét előbb ismerte, mint gondolatait, elmenne talán abba a világvégi faházba egy másik életet kezdeni.

Természetesen ez a könyv – éppen mert az a feladata, hogy nem a vágyott, hanem a valódi világról tanúskodjon – nem túrta meg ezt a hepiendet. Hazugság lett volna az azért is, mert Kosztoglotov kulcsfigura, s az írói önélet-elemzés akkor, 1959-ben még a távolabbi jövőre sem remélhetett ilyen megoldást. A könyvnek talán a legszebb fejezete azt a keserves napot írja le, amikor a kórházból már kora reggel szabadult Oleg a várost járja – van ideje a másnap reggel induló vonatig, van meghívása éjszakára a doktornőhöz –, de a gyönyörű új nap frissessége eltűnik a hamar felszívódott harmattal, úticsomagja egyre nehezebb a hátán, s a meggyőződés a szívében, hogy ezt a meghívást szabad elfogadnia, egyre halványabb.

A narrátor mindent tud Kosztoglotovról, Gangart doktornőről és például Jefrem Poddujevéről is. Őröla, aki lágerőr volt valaha, tudja például, hogy milyen úton jut el az irgalom válásáig. A betegeknek a halálhoz vezető belső önfeladásának útját is az ő személyén keresztül mutatja meg.

Mindazonáltal a narráció nézőpontja s magának a narrátornak a személye is minduntalan változik a regény során. Találunk példát a csak kívülről való, objektív, riporter elbeszélésre, pl. Ruszanov lányát, Avietát is így hozza elének az író. A kulcsszereplő ábrázolásában viszont már használja a belső monológ és a függő beszéd eszközét, de láttatja őt más szereplő szemüvegén keresztül is. Pl. ahogy Ruszanov figyelni őt az ágyáról: „Csikasz is megszelídült, abbahagyta az ordítást és acsarkodást, látni lehetett, hogy nem szimulál, a betegség őt is leteperzte.”

A regény motívumai, a betegségek és a gyógy módok, az évszakok, a természet mind szimbolikus szerephez is jutnak. Mivel a regény elsősorban a rabságról és a szabadságról szól, érdekes megfigyelni, hogy míg a hivatalosan alkalmazott gyógy mód, a sugár- és kemoterápia az esetleges gyógyulás mellett hátrányos következményekkel, fejlődési rendellenesség, gyöngeség, impotencia, megnyomorodás veszélyével jár, addig az a természetből nyert orvosság, amelybe a menthetetlenek mint egyetlen csodaszerbe kapaszkodnak, a nyírfagomba, soha nem okoz újabb bajt a betegségben szenvedőnek.

A nyírfagomba tulajdonképpen a nyírfa rákbetegsége, kóros sejtburjánzása, de a belőle főzött tea gyógyír az emberi rákbetegségekre a betegek hiedelme szerint. Mesélik az eseteket a gyógyulásokról. Jellemző erre a szerre, hogy a növény, amelyből származik, nem található Szovjetunió-szerte, csak egyedül Nagyoroszország tajgáin. Annak emblematikus növénye. Oroszország-anyácska gyógyítja vele szenvedő gyermekeit. A nyírfagombát az orosz erdő ingyen adja, de ügyeskedők üzérkednek vele.

Van egy másik „csodaszer”, az aranykolloid. Ezt egy orvos édesanya próbálja kiharcolni menthetetlen fiának. De ennek a megszerzéséhez a hatalom előszobáin keresztül vezet az út.

Mindezek a motívumok Oroszország titokzatos és rejtett erői működésének megsejtetését szolgálják. Az író nem kommentálja ezeket. Hömpölyög az élet a könyve lapjain a maga lassú, megállíthatatlan hullámaival.

A bevezetőben már szóltunk Szolzsenyicin művének Tolsztojhoz való kötődéséről. Az író nyilvánvaló jelzéseket is ad erről, néven nevezve példaképét vagy az általa teremtett figurákat. Jefrem Poddujev egy Tolsztoj-mesében találja meg az evangéliumi üzenetet, s amikor Oleg a barátairól, Kadminékről gondolkodik, a *Háború és béke* emlékezetes figurájához hasonlítja őket: „Nyikolaj Ivanovics a száműzetésben olyan találékonyan és annyi energiával műveli egytized hektáros kertjét, hogy nyomába se jöhet az öreg Bolkonszkij herceg a maga Liszije Gorijával.”

A könyv végső üzenete is, így illik, Kosztoglotov által mondatik ki, s az örök értékeket rendületlenül őrző Kadminék életének példázatában van elrejtve. „Mert... nem az anyagi jólét teszi boldoggá az embereket, hanem a szívek viszonya, és hogy milyen szemmel nézzük az életet. Ez is, az is mindig hatalmunkban áll, tehát az ember mindig boldog lehet, ha boldog akar lenni, és ebben senki sem akadályozhatja meg.” De ehhez az embernek arra is képesnek kell lennie, hogy, mint Oleg teszi a könyv végén, önként válassza a kivetettség és a magány szabadságát.

Gyolcs a világ sebére

Pintér Lajos: Koraőszi kék – Válogatott versek a kétezres évekből

Amellett, hogy Pintér Lajos önéletrajzi költő, a csongrádi földművelő-fölmenők közt megismert gyerekkori „paradicsomának”, pontosabban a Tisza- és Körös-mente természeti és megművelt tájának az énekese, ugyanúgy a mélyhagyományokra visszatekintő és megújulásokra kész kulturális magyarság hangadója, közéleti véleményformálója. Költőmestereiről s a testvérműzsák – a festészet, a szobrászat és a zene – kortársi és közelmúltbeli alkotóiról szólva is önmagát fejezi ki, miközben érvényes minősítéssel, hozzáértő szavakkal jeleníti meg a művészek személyes tulajdonságait, műveik gondolati-formai tulajdonságait. Az ilyen költeményeinek sajátossága kettős természetű. Egyrészt bizalmas, szinte pajtáskodó hangnemben beszél róluk – vagy éppen beszélteti őket, mintegy azonosulva velük –, másrészt hozzájárul ahhoz a legendaképzéshez, amely az időben egyre jobban megemeli a magyarság kiválóságainak tekintélyét, mi több, szeretettségét. Pályakezdekedő sok segítséget, bátorítást kapott a Kozmosz Kiadónál áldásos munkát végző Kormos Istvántól, a hetvenes években számos fiatal költő útra bocsátójától, közvetve Nagy Lászlótól, Illyés Gyulától s mindazoktól, akik megerősítették nemzeti hagyományaink értékének tudatában és az anyanyelvhez, a Bartók és Kodály által egyetemessé tett népkultúrához való bensőséges viszonyában.

Az elődök legendásítása mindig is jellemző volt a hazai líra történetében. Gondoljunk arra, hogyan írt a magyar mitológia egyik legnagyobb alakítója, Ady Endre az első könyvével bemutatkozó Móricz Zsigmondról vagy a Mont Blanc-emberről, Vajda Jánosról vagy a beérkező Babitsról. Vagy Petőfi Arany Jánosról és viszont, s miként emlékezett meg Kosztolányi (nemcsak nagy tisztelettel, hanem humorral is) Virág Benedekről. Nehezen összeszámálhatók a magyar költők kollegialitását és barátkozását, eszmetársi megnyilatkozásait tanúsító, híressé vált versek, episztolák, olykor finoman csipkelődő epigrammák és az ódai megemlékezések. Egy közös áramkört képeznek el, amelynek lámpásai, ha változatos színek kavalkádjával is, ugyanazt az alapérzést és értéktárat világítják meg: a szellemi hazát – a hazát a magasban, ahogy Illyés Gyula szállógévé kristályosult metaforája nevezte meg ezt a jelenséget.

Pintér Lajos újonnan megjelent versválogatása, az utóbbi két évtized kötetének javából összeállított *Koraőszi kék* bizonyosság arra is, hogy a költő nemcsak poéta- és íróelődeit, illetve társait köszönti hol jóízűn „cimbóraló”, hol bensőségesen ünnepléses, hol a mesterségbeli tudást és az emberiség közös múltját hangsúlyozó szavakkal, hanem képzőművész barátait, példaképeit, versre ihletőit is. Gondoljunk csak a Schéner Mihály iránti nagyrabecsülését humorral kifejező verseire, Kondor Béla szellemének megidézésére, Vigh Tamás tárlatát

bevezető költeményére. Vagy az alföldi festőkről általában tanúsítva saját értő műélvezetét. Vagy tekintsünk költői életművének egyik legnagyobb teljesítményére, kilenc részes, alfejezetekre tagolt Tóth Menyhért-versciklusára. (Schrammel-verseire is szívesen kitérnék, de a szobrászról írt költemények a költő nemrég kiadott könyvében olvashatók, s majd egy későbbi versgyűjtemény díszjei lehetnek).

Pintér Lajos láttató, plasztikus és színekben gazdag költői nyelve eredetileg a természet szemlélésével és az emberi karakterek megismerésével formálódott. A virágok, gyümölcsök, a Tisza-parti világ az évente megismétlődő, varázslatos tiszavirág-rajzással, a táj évszakról évszakra változó színeivel és az égbolt fényeivel, árnyalataival bárkinek alapélményei lehetnek. A festészet és a különböző színű anyagokból öntött, gyúrt, faragott, égetett plasztika (a kerámiát beleértve) tudatossá teszi a szemlélődésre, megfigyelésre kellőképp érzékenyvé vált szemet, s a gondolatársítások sokaságával látomássá bővíti a látványt. A műtárgy több mint önmaga, mert miközben az érzékelésnek az anyagi világ tüneményét mutatja, a szívnek és az észnek valami egyebet, érzelmet és gondolatot ad, s lelkünket szólítja meg. Pintér Lajos, ahogy fönnebb már pedzettem, bizalmas viszonyt ápol az általa választott lelkekkel, nemcsak az alkotás avatott mestereivel, hanem közemberekkel, külön említendő családi le- és fölmenőivel, életképekbe foglalt egyszerű honfitársaival, értelmes kisgyerekekkel – és a „néma” tárgyakkal is. A költészet szóra bírja az önmagában néma követ, vásznat, a rönkből kihalított-kivéssett fadarabot, akár az öregek által becézett, új sütetű kenyeret. Mindezekért, de a költő világgképét kifejező politikai verseiért is plebejusi alkatúnak nevezem Pintér Lajost, mint Petőfit, Illyést, Sinkát vagy kortársai közül lelki rokonait, Bella Istvánt, Nagy Gáspárt.

*„A költészet szóra bírja
az önmagában néma követ, vásznat,
a rönkből kihalított-kivéssett fadarabot...”*

Külön említést kíván tőlem a Tóth Menyhért-ciklus. Itt szemlélhetem legközelebről az együtt lélegzést, meditációt vagy imádkozást a festőművészet különleges, lényeglátó lángelméjével. Az alföldi táj és ember piktora joggal kápráztatja el műveinek hűséges szemlélőjét és értelmezőjét, Pintér Lajost. Aligha van hitelesebb cáfolata annak, hogy a szellemi centrumtól távoli „provincián” nem születnek remekművek, mint ez a paraszti vagy kertészkedő munkából élő – éppen csak

megelő – festőművész. Pintér a költői szellemidézés erejével foglal állást ebben a kérdésben. Tóth Menyhért gyakran nagy méretű táblaképei mellbevágón egyesítik a figurális ábrázolást és a vaskos realitást az absztrakció fenségesen gyermeki egyszerűségével. Titokzatos erővel tart rokonságot a 20. századi modernség nagymestere, Tóth mester (1904–1980). *Gea* – magyarul földistennő – című költeményében a róla folyamatosan gondolkodó, lelkületével egy húron pendülő Pintér Lajos megtalálta ennek az életműnek a kulcsát a harmadik ciklus második darabjában. *Gea* a teremtésben – mondhatjuk így is: a panteista módon felfogott természetben – az anyaságot, a termékeny befogadást, az erotikát, a keletkező életet, esztétikai értelemben a kerekséget, hegy-völgyek ölelő szépségét jelképezi. „Parázna” és szűzi, artemiszi és madonnai méltóságú egyszerre, ahogy bármelyik asszonyember, szeretünk tárgya és táplálója. A hóval borított, lankás földet Pintér – a bizalmasan Menyukónak nevezett Tóth Menyhérrel együtt – fekvő aktot látja, képzettársai a teremtéstörténet Éva kozmikus méretű néemberének (nőemberének) láttatják. Emberiségnő, szülőanya és szerető, akár a görög, akár a keresztény mitológia felől nézzük. (Artemisnek létezik egy sok emlőjű ógörög szobra, amelynek felfogására épp éppúgy emlékeztet Tóth mester némely képe, mint a willendorfi Vénusz totemszobrocskája. Volt idő, hogy a görögök is „barbárok” voltak panteizmusukban.)

Megindítón jeleníti meg Pintér Lajos az ecset és a vonófa művészt *A csongrádi templom-ajtó* című versében. Anekdotából indul ki a költő, amely szerint a kopott templomajtót önként és ellenszolgáltatás nélkül festette ki példás szakértelmét nem zsugorgatva a nem éppen művészi feladattól. A csongrádi templom plébánosa, Berkec tisztelendő úr koldusnak nézte az avitt gúnyában megjelenő művészt. Pintér Lajos ebből és Tóth Menyhért mozgásából máris legendát képez, a látványból látomást. „Bice-bóca mester”-nek nevezi az egyik térde

alatt falábat viselő Tóth Menyust, ahogy (Devecseri Gábor fordításában) Homérosz látja el epiteton pregnánsszal az isteni kovácsot, Héphaisztoszt. Az istenek említése nem túlzás a költői megjelenítésnek köszönhetően: a pingálásban is megdicsőülő művésznek elég a meglepetten elmormolt „Isten fizesse meg” köszönet.

Híres bornemissza volt a festészet nagymestere, akit neveztek ismerői „koppláló művész”-nek is, de egyszer meghívást kapott a tokaji művésztelepre, és rajtakapták: bort iszik, és vizet prédikál. No de volt ahhoz humora, hogy jóízűen egyen-igyon meghívóinak szokatlanul bőséges asztalánál. Pintérnek kiváló érzéke van ahhoz, hogy a közszájon forgó – vagy akár magakitalálta – anekdotát a költészet szintjére emelje. Tudja, mi a finomság az egyszerűségben, s azt is, hogy az egyszerűség nem ad fölmentést a részletek elnagyolására, csak annak függvényében, hogy mit akar hangsúlyozni. Nem bánta, ha ember- vagy állatalakjai növényi gumókhöz, gyümölcsökhöz hasonlóak – vagy a hőemberek, gyermeki gyurmák, rajzok idomtalanóságára emlékeztetnek –, ha közben teljesítette kolorista vállalását. Azt, hogy Isten hogyan „vérzi át” a „kötést”, ahogy a világháborús világot látta Pilinszky János. Tóth Menyhért a fehér finoman vöröses árnyalataival a szenvedő lényeket vizionálta utánozhatatlan művészettel. Pintér egy helyütt a hattyú szárnytollazata alatti hús áttetsző rózsaszínéhez hasonlítja a festő jellegzetes színárnyalatait. A szegénységben dúskálva idézte meg a szépséget, mert az éhezők állnak legközelebb Jézus varázslatához: Ő a semmiből adott a rászorulóknak kenyeret, halat.

ALFÖLDY JENŐ

Lapzárta után érkezett a fájdalmas hír, hogy ALFÖLDY NÉ DOBOZI ESZTER életének 64. boldog házasságának 22. évében méltósággal viselt hosszan tartó súlyos betegség után 2019. október 9-én csendesen elhunyt. Emlékét megőrizzük. (A szerk.)

Pintér Lajos

gea

Aktot festettem
hófehér aktot
mintha az ég
ez örök alkotó
a tájat hóeséssel
fehérre festené
ez akton minden
fehér hófehér
a mellet hegyvölgye
és az öl
és a kar
az ölelő
eljön vásznamhoz
a nép
húha menyukó mester
mit ábrázol
ez a kép
falú macáját

felismerni vélem
combját
húsos száját
mondja az egyik
éva ez az örök
parázna éva
istenek ajándéka
ki kivezette a paradicsomból
társát
itt nyüszít azóta is
kivert kutya az
ajtó előtt
a kivert kutya emberiség
éva ádám
így szól a másik
festem az aktot
nevetek rajtatok
és festek örült lázban

mintha az ég
ez örök alkotó
a tájat hóeséssel
éppen fehérre festené
jól figyelj ember
képemen ez akt
a földanya gea
az ő fehér válla
mellei hegyvölgye
karja az ölelő
e kép előtt
borulj le és imádd
csókold meg a földet
geát
illesd csókkal féltőn
a földanyát

Tóth Menyhért festőművész emlékére (A szerk.)

FARKAS JUDIT

Légzés

Verőfényes őszi nap, hegyek között autózunk. Szerpentinén haladunk, meredek homokkő sziklafal a baloldalon, jobbra szakadék. Éles kanyar... a következő pillanatban feltűnik előttünk néhány ember, csak a körvonalukat látjuk. A sofőr jobbra rántja a kormányt... autónk átröpül a szalagkorláton... Hallom, ahogy az alváz súrolja a fák koronáját... recsennek az ágak... Tudom, hogy meg fogunk halni. Varázslatosan szép a táj, a barna, sárga, piros és arany minden árnyalatában tündököl a völgy. Végtelen nyugalom száll meg. Az utolsó gondolatom az, vajon anyu megéri-e, hogy most halok meg.

Megnéztem az álmoskönyvet; újjászületést jelent! Istenem!... Újjászületés? Gyerekkoromtól várom a gyógyulást... a szabadulást... Átverekedtem magam az egész életen... és lehet, hogy a végén sikerül?

Fekszem az ágyon magatehetetlenül. Bal lábam csípőből kifordulva, a gerincem kitekeredve... érzem az iszonyú feszülést és az embertelen fájdalmat. Még itt a gondozónő. Szólok neki. A csípőmet egyenes testhelyzetbe tolja, aztán talpra húzza a lábaimat, utána gondosan megigazítja rajtam a szürke plédet. Azzal áztatom magam, a szabadságot jelenti számomra, hogy egyedül le tudok feküdni. Maradék szabadságot az ágynyira összeszűkült élettérben... Így legalább ülve maradhatok, amikor elmegy a segítő. Pakolgotok az éjjeliszekrényemben, dolgozom a notebookon, aztán amikor érzem, hogy kimerültek a hátizmaim, kikapcsolom a gépet, és lefekszem. Dehogy fekszem! Ahhoz izomerő kell. Hanyatt vágódom... Becsapódom, mint ahogy a meteorit csapódik a földre. Ha elvétem, nincs mit tenni. Várni kell. Kitekeredett lábbal, kitekeredett gerinccel. És túrni. Alázattal. Amíg érkezik valaki. Meg kellett tanulnod kibírni, hogy idegenek előtt éld az életedet, meg kellett tanulnod kibírni, hogy egy málnaszemet sem tudsz felemelni, hogy mások segítségével végezd el még a szükségedet is, hogy mosdassanak, öltöztessenek, mint egy csecsemőt... Meg kellett tanulnod kibírni. Meg kellett tanulnod befelé figyelni. Hogy hogyan formál a betegség, mivé érlel...

Meditációs zenét hallgatok. Mélyeket lélegzem... Tovább kell lépni! Állítólag a karma feloldható. Rudolf Steiner szerint bekövetkezhet a gyógyulás. Az ember, a számára adott életszakaszban, hála a szervezet többi részének, elég erővel rendelkezik ahhoz, hogy ebben az életben továbbmehessen mindazzal, amit a betegség által nyert. Így megtörténhet a gyógyulás.

Csernák Árpád

Egy haiku

Gépek vizsgálnak.
Orvosok elemeznek.
Isten eldönti.

Ott, ahol az ember korábban tökéletlen erővel rendelkezett, a betegség legyőzésével, tökéletesebb erővel fog bírni.

Igen, csak a saját élményem vezethet el a megértéshez. Hosszú évtizedek után a gyógyuláshoz. Szeretetet lélegzem be... békét lélegzem ki... Elképzelem magamat, amint egy gyönyörű parkban sétálok. Lábamon fekete pamutharisnya és lapos sarkú fekete bokacsizma, fekete-fehér tyúklábmintás szövet-szoknyám a térdemig ér, felül testhez álló kötött fehér garbót viselek, és hematitszürke pelerin takarja arányos alakomat.

Egyetlen helyes gondolat megváltoztathatja a sorsot, mondja a hioszi Tatiosz. Hol késik az én helyes gondolatom? Meddig lehet még a lelkembe sajtolni... nyomorgatni az erőmet? Hány próbát kell még kiállnom minden áldott nap? Seneca azt mondta, a szenvedést nem dédelgetni, hanem legyűrni kell.

Drága jó halott édesanyám! Hosszú ideje nem álmodtam veled... Emlékszem, már nagybeteg voltál, amikor bejöttél a szobámba, leültél az ágyamra, és azt mondtad: Menjünk el együtt!... Nem értettem... Hogy mondhat ilyet egy anya!? Ma már tudom... Csak a szenvedéstől akartál megkímélni... De én élni akartam. Meggyógyulni. Néhány éve egy asszony beleejtette az izomsorvadásos fia fürdővizébe a hajszárítót... Nem ítélték el, mert mire a büntetőpere megkezdődött, öngyilkos lett.

A végére eltűnik a test összes izma. A nyelvéshez és beszédhez szükséges izmok is. Gyomorszonda és lélegeztető gép kell. Egyedül a szívizom és a szemet mozgató izmok működnek. Meg az agy. Hogy tudd, mi történik veled... A testi kínok brutálisak lesznek – mondta nemrégiben egy rezidens orvos. Csak néztem rá, és nem értettem, hogy miért mondja ezt nekem... Hiszen úgyis tudom, tisztában vagyok vele.

Fejemet mereven hátra feszítve, gerincemet kicsavarva tartom magam, amikor a gondozóm néhány másodpercre felállít. Egy kiszáradt görbe fa vagyok, amelyet az első kisebb széllelés kifordít a földből. Csoda, ha menekülni szeretne a lélek a szenvedéstől? Csak arra kell vigyázni, nehogy elszalaszd a megfelelő pillanatot. Amikor van még annyi erőd, hogy kinyisd a gyógyszeres dobozt, és a szádhhoz emeld a tartalmát. Mert ha rosszul ítéled meg a helyzetet, a döntés végérvényesen kikerül a kezedből. Olvastam, hogy Kertész Imre, amikor megkérdezték tőle, hogy foglalkoztatja-e még az öngyilkosság gondolata, azt válaszolta, hogy foglalkoztatja, de másképpen, mint régen, amikor az egyetlen alternatívának látszott – a továbbélés szégyenével szemben. Az öngyilkosság vigasztaló gondolata segítette életben maradni. URAM, IRGALMAZZ!

Napról napra kell most élni. Szüntelenül a megváltást keresni. És mégsem feladni a reményt. Kiállni a hét istenverte próbát nap mint nap. Egyfolytában imádkozni... Remélni... Szeretni... Elfogadni... Megbocsátani... Imádkozni... Szeretni... Lélegezni... Imádkozni... Szeretni...

Lélegezni...

Lélegezni...

Lélegezni...

Németh István Péter

Papp Árpád a jellemről, amely örök-egyenes

Kazantzakisz sírjánál

„Nem remélek semmit
nem félek senkitől
szabad vagyok”

A háttérben az ISTEN ARCA-hegy

Keresztben összerótt szálfák, üres árbo,
a sír földjébe szúrva
Egy kis pók – a téphetetlen vásznat szövö
szorgalmasan
És a magános, reménytelen kiáltás –
„Vitorlát föl, tovább, fiúk, hátszelével Harosznak”

Papp Árpád e verse, akár a *Még egyszer a költészetéről* című kis-szerkezete is, fontos vers, nagy vers. Megkockáztatom: kulcs-vers az életművéhez. Minden szavára figyelni kell, mivel nem csupán a rövid költeményen belül van jelentésük és jelentőségük, hanem belefónódtak azok már a műfordítói életműbe is, sőt – így – Kazantzakisz versei, regényei és életrajza révén az egész világirodalomba, a világ létezésének mikéntjére választ adni szándékozó filozófiákba, mítoszokba is.

Haladjunk sorjában! Legelőször állítsuk fel azt a tezaurszt, amelyben olyan hazai költemények szerepelnek, amelyeknek születése valaki példaadó művész sírja meglátogatásának volt köszönhető.

Papp Árpád kedves költői között tartotta számon Dsida Jenőt, aki csodálatos, rímes, akusztikai építményt – mintegy a kőnél elevebbet – emelt a költőelőd emlékére. A Dsida-vers a főhajtás gesztusának kifejezésével kezdődik, de a befejezésben ennél sokkalta többről van szó. Az egész létezés irányultságáról, hogy az az értelmetlen semmi felé tart, vagy éppen annak befejeztével az egyetlen nagy jó felé megyünk, egyenest: haza?

Dsida Jenő ezt a következő strofában fejezte ki gyönyörűen, egyértelműen: „Csak bent zsong a zsoldár: / Hálánk csókjai / illetnek, hogy szóltál, / jó Csokonai! / Vándorbotunk, régi jussunk, / vígy a homokon / Induljunk, hogy hazajussunk! / Ég veled, rokon! / Béborult a hús ég, / hús esője sír. / Hazahív a hűség / s otthonunk a sír.”

Papp Árpád kortársa, Fodor András Egry József sírjához zarándokolt el a badacsonytomaji temetőbe. Fodor szintén annak a hazaútnak a képét rajzolja elénk versének befejezésében, amit csak a halottak tehetnek meg időn és téren át:

„Lugasok, tőkék citerahúrján, / Gyerekek vékony hangja fut a tóra,
/ Mintha Zalába, hazafelé szólna, / föl-fölkérdezve révedez a nóta: //
»Hej halászok, halászok, / merre mén a hajótok...?«”

A vers címe: *Egry sírja*. Fodor András a konnotáció révén nem csupán egy emlékünnepegen elhangzott népdalt idézett meg pontosan, de az abban szereplő balatoni halászok és Kháron csónakja egymásba tűnik, amint egyformán haza tart. Zalába? Hádész házába? Igen. Dunántúli és görög tájakon egyaránt. Hazafelé. Haza. Amikor Weöres Sándor elhunyt, az özvegye, Károlyi Amy azt a gyászjelentést adta ki, hogy hazaért...

Papp Árpádba akkor is beleivódott volna a látvány Kazantzakisz sírjáról, ha nem jutott volna el személyesen Krétára. Eleni Kazantzaki könyve, amely *A meg nem alkuvó* címmel jelent meg Kazantzakisz életéről, Papp Árpád fordításában 1979-ben látott napvilágot. Annak 192. és 193. oldalai között fényképmellékletet talál a magyar olvasó. Az utolsó két oldalon három felvétel szerepel. Az első a görög író temetésén készült koporsójáról. A túloldalon a második fotó alatt a következő mondat szerepel: „*Krétaifjak állnak díszőrséget a sírjánál.*” S a legutolsót a következő mondat értelmezi: „*Sírja, háttérben a Juhta-heggyel, amelyet a krétaiak az Isten arcának neveznek, mivel emberi fejre emlékeztet.*” Papp Árpád e prózasorát találjuk versének első sorában is. Kijelöli azt a konkrét földrajzi pontot, amit láttat épp. A versben és a fotón látható perspektíva várja az olvasót és a Krétára látogatót, akinek úti céljai

*Papp Árpádba akkor is beleivódott volna
a látvány Kazantzakisz sírjáról, ha
nem jutott volna el személyesen Krétára.*

között szerepel, hogy megálljon Nikosz Kazantzakisz sírjánál. (A görög író hősöknek kijáró temetést kapott, olyan kivételes figyelmet nemzete utolsó gesztusaként, amit csak kevesek. Magyarországon is fontos, kultúra-összetartó közös élmény volt, amikor Ady Endrét vagy Illyés Gyulát kísérték gyászolói ama utolsó útra. A hősnek kijáró tiszteletet irodalmi műben kifejezni a legfontosabb üzenetek egyike. Nota bene: Hamlettért is díszsortűz szól. Kazantzakisz holtában is hőse Papp Árpád versének, vagyis – ami ennél is több – a hősi eszmény elpusztíthatatlanságának apoteozisa.)

Az elhunytaknak – nem csupán a hősöknek, de minden embernek – végtisztesség jár, ez alapvetés a régi görögök hite szerint is, valamint – mint világszerter – azt követően pedig az, hogy a holtak emlékének jelet állítsanak. Fejfa, kő, emlék-

oszlop, kereszt nélkül a sír jeltelen, amely természetellenes. A holtakkal kapcsolatos túlvilági hit meghatározta az élők magatartását, semmi ehhez fogható parancsolat vagy érdek nem létezett ahhoz képest, mint hogy az életében szenvedő ember kínjai megcsillapodjanak odaát, a feledés vizéből való kortyok után.

Erről szól az *Antigoné* című dráma is: nem nyugodhat addig a lélek, nem kelhet át a Léthe vizén, amíg legalább jelképesen el nem temetik. Szophoklész művében Antigoné ezért szórja be homokkal sebtében temetetlen, holt fivérét. Papp Árpád örök törvényre hivatkozik, amikor olyan halottaknak ad végtisztességet verseiben, akik nem részesültek az élők halottaknak szóló áldozathozatalából, lásd akár a *Metszéspontok* című költeményét vagy egy másik tömör remekművét – a második világháború emberveszteségeiről – a *Halotti áldozatot*: „és tavaszodott / és nem volt sír, hova letegyük őket: / kishugaink tőből lemetszett hajfonatai / csüngtek a mestergerendáról a hagymafüzérek”.

Kormos István *Egy kihantolt sírra* című versében szívszorító látványt rögzít édesanyja exhumálásáról. Abban írja panaszosan: „Nem lesz többé neved se / emléked se jeled se / kevesebb vagy mi voltál / egyetlen marék csontnál...”

Papp Árpád Kazantzakis sírjának emlékjeléről komplex költői képet alkot: „Keresztben összerótt szálfák, üres árbc, / a sír földjébe szúrva”

Kettétörte, lám, tipográfiai értelemben is az egyetlen hosszú, második sort. A kereszt, amely szokás szerint a halott feje felől van földbe szúrva, a névtávitel során „üres árbc”-cá lesz. Még üres, vagyis amire csak ezek után vonódik föl a vitorla. A kép statikus, hiszen az első két sorban nincsenek igék. Mint az ikonok világában, az ötsoros költemény első felében is mozdulatlan minden. A nyugat-európai keresztény ábrázolásokon a Golgota a maga három keresztjével Krisztus három-árbcos hajójaként jelenik meg, természetesen Jézus keresztje a főárbc. Jézus keresztthalála pillanatában olyan nagy vihar támad, amely Salamon templomának a kárpitját is széjjelhasítja. Papp Árpád észreveszi és versébe írja a legapróbb élőlényt, amely parányibb a legkisebb bizánci mozaikkockánál is, mégis a leghatalmasabbat teremti, saját testéből szövö az azt a Szent Arcot, amelyre a hegy is hasonlított. Az ISTEN ARCA-hegy, ott, a sír hétértében.

A képek belső logikája és főképpen kohéziója révén azt is tudja az olvasó, hogy a szövmunka ha elkészül, az maga a turini lepel lesz, hiszen azon jelent meg az Igazi Arca mint szemfedő. Az a vászon – amin a kis pók Pénélope szorgalmával dolgozik – lesz az a vitorla, ami minden reménytelenség dacára is az egyetlen, célhoz egyenesen repítő út: „És a magános, reménytelen kiáltás – / »Vitorlát föl, tovább, fiúk, hátszelével Harosznak«”

Ki is az a Harosz és kik azok, akiket röpit a görög mitológiában?

Harosz végzetes vízen repíti a hajót, egyenes vonalban halad a hősökkel az elháríthatatlan halálba. Kerényi Károly ezzel a fajta egyenes útvonallal Hermész kigyózó mozgását állítja szembe. Míg a hősök – legfőképpen az Iliász világában – heroikus egyenességük miatt akár életük rövidségével is kiegyeznek, addig Hermész kacskaringói hősiességtől távol eső kibúvókba menekíti védenőit. Hermész nem jár egyenes úton, sőt mestertolvaj, aki ha kell, elloppja Arész holttestét, vagy megtenné Hektoréval is.

A hősi törvény nyílegyenesen röpit a végtelen tengeren, akár egy határozott irányú isteni vektor. Hermész úgy ügyeskedik, akár egy kisebb vitorlás, amely játszín kreutzol a balatoni szélben.

A magyar művelődéstörténetben is kétféle alkotótípust különböztethetünk meg. Batsányi Jánostól Illyés Gyulán át Nagy Gáspárig a végzetel is dacoló magatartásminát közvetítik az egyik oldalról, a másikon hermészi utakról igyekeznek megfelelni a tisztelen élt lét és becsületesen gyakorlandó mesterség követelményeinek. Ha nem lehet hősként, akkor miképpen? Sándor Pál filmjei arról tanúskodnak, hogy a művészvilágban egy, korábban elképzelt héroszi küldetést hogyan váltott fel egy élhetőbbnek vélt és vállalt (hermészi) bohóc-sors. Utóbbi sem lett kevésbé tragikus.

Harosz halálosan komoly. Halál-isten, nem ismeri az alkut, mint Hermész, aki többre tartja az arany varázspálcáját és a varázssaruját, amiknek segítségével a dolgok fölött lebeghet. A Harosz-határozta utak olyan egyenesek, mint ahogyan – Nagy Gáspár verséből tudjuk – a koporsók párhuzamosak.

1974-ben mutatták be Sütő András drámáját Kaposváron, az *Egy löcsiszár virágvasárnapja* címűt. Kolhaas Mihály az utolsó szavait úgy ejti ki, hogy már a hóhér előtt áll. A lázadó Nagelschmidt nevű barátjának helyesli választását, aki majd helyette is tovább keresi igazának érvényét, az igazságot:

KOLHAAS: – Melyik úton mégy el?

NAGELSCHMIDT: – Amelyik Münzer Tamáshoz vezet.

KOLHAAS: – Az jó. Az a legrovidebb. A hazavezető.

Nikosz Kazantzakis sírja

A Badacsony-hegyről lenézve Fivosz Delfisz Papp Árpád vendégeként a balatoni látványban is észreveszi annak a madárnak a röptét, amely átlót húz az Úr leheletétől párás víztűrkörre. (Természetesen fekete madárként gyászfeketét). Harosz a népdalok szerint is könyörtelen, aki a kertjébe citromfaként ülteti a fiúkat és a lányokat, rózsatőnek a gyermekeket és tuskönvénynek az öregeket. Halált megvető bátorságának is kell lennie tehát a heroikus személyiségeknek, olyannak, mint amilyenek Kazantzakisz önmagát is lerajzolta: „*Nem remélek semmit / nem félek senkitől / szabad vagyok*”.

Odüsszeasz Elitisz jellemét is szintén e hős embertípusban lakozó jellem szabta egyenesre.

„...*olyan irányba tartok, melyet még nem próbáltak ki. Abban a reményben, hogy elérem a teljes szabadságot és igazságot, amely a teljes fényvel azonosítható; bálványimádó vagyok, aki azonban anélkül, hogy akarná, a kereszténység szentségéhez jut el.*” (Books abroad, 1975, Papp Árpád fordítása.)

Papp Árpád versének Kazantzakisz sírjáról és sírjától az az üzenete, hogy aki a céljához vitorlába tudja fogni, annak az alvilág huzata is hasznára van.

Viczián Miklós

Laikus megjegyzés a klérusról

Így, őszi időben meg szoktunk emlékezni az 1517. október 31-i wittembergi eseményről, amikor Luther Márton kiszögezte a templom kapujára a 95 pontját. Azóta ez a nap a reformáció emléknapja. Emlékezzünk meg róla most egy kicsit rendhagyó módon!

Egy református lelkipásztor ismerősömnek úgy vélekedtem, hogy református egyházunk zsinatán hiába van jelen egyenlő arányban a laikus oldal és a klérus, úgyis mindig a klérus szava az erősebb. Hamar meg is kaptam a helyreigazító választ tőle, hogy „...*sohase feledd, a református egyház a zsinat – presbiteri elv-re épül; nem tekintélyelvű, nincsenek laikusok és nincs klérus, csak lelkipásztorok és presbiterek vesznek részt a zsinaton, így egyenlő szerepe kell(ene), hogy legyen mindkét csoportnak...*”

Laikus, klérus... volt egy elképzelésem a szó jelentéséről, de kíváncsivá tett lelki testvérem érvelése. Gyorsan utánanéztem, hogy kik is a laikusok, illetve az ellenpárjuk, a klérus. Elszomorodva észleltem a világhálón böngészve, hogy a világi szóhasználat minden értelmező szótárban és szöveggörnyezetben a laikust a „*hozzá nem értő*” jelentéssel rokonítja, illetve a római katolikus szóhasználat a megkeresztelt hívek összességét érti ezen – szemben a felszentelt papsággal, azaz a klérussal.

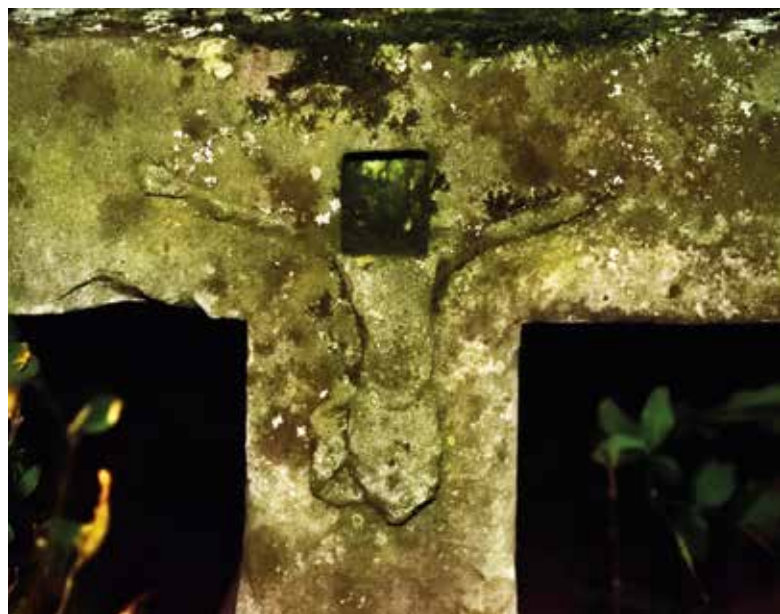
Ha a gyökerekig hatolunk, felismerjük a laikusban a *laosz* (nép) görög szót. A laikus tehát egyszerűen az Isten népéhez tartozót jelenti. Ebből a népből az Úr különböző feladatokra hív el embereket: „*Ő »adott« némelyeket apostolokul, másokat prófétácul, ismét másokat evangélistácul, vagy pásztorokul és tanítócul, hogy felkészítse a szenteket a szolgálat végzésére, a Krisztus testének építésére*” (Ef 4,11–12). Títusznak pedig így rendelkezik Pál apostol: „*Azért hagyjalak Krétán, hogy rendbe hozd az elintézetlenül maradt ügyeket, és presbitereket állíts szolgálatba városonként.*” (Tit 1,5)

Van tehát Isten népe, az eklézsia, a zsidóságból és a pogányságból kihívottak gyülekezete, s ezen belül sokféle szolgálat. Mít jelent akkor a klérus? Kik tartoznak oda? A *Magyar katolikus lexikon* szerint a klérus „*az egyházi rend szentségében részesült férfiak, diakónusok, papok, püspökök összessége*”. Abból vezetik le, hogy amikor Mátyást kiválasztották Júdás helyére, akkor sorsot vetettek, és a sorsvetés eszközét nevezi a görög szöveg klérosznak. (ApCsel 1,25) Nagy fantázia kell ennek alapján, hogy eljussunk oda, hogy bizonyos elkülönült rend létezik Isten népén belül, akiket meg kell különböztetni a laikus hívektől. Nincs többről szó itt, mint hogy a jeruzsálemi gyülekezetnek volt egy vezető testülete – mondhatnánk presbitériuma –,

amelynek létszámát, igazodva a Mester által elhívott tanítványok számához, 12 főben kívánták továbbra is fenntartani. Azok közül, aki Jézus Krisztus tágabb tanítványi köréhez tartoztak, sorsvetéssel választották ki Mátyást.

Ebben az időben még el sem különült a lelkipásztor a presbitertől, s papi rendről az *Újszövetségben* szó sem esik... azaz esik, de más formában: „*Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe, hogy hirdesétek nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket; akik egykor nem az ő népe voltatok, most pedig Isten népe vagytok, akik számára nem volt irgalom, most pedig irgalomra találtatok*”. (1Pt 2,9–10)

Isten népe és a királyi papság ugyanarra a választott nemzetségre vonatkozik. Nincsenek laikusok, és nincs klérus, csak Istennek irgalomra talált népe, akit arra hívott el (egyőtől egyig), hogy hirdesse a Szentháromság Isten nagy tetteit. A zsinaton tehát nem laikusok és klerikálisok – a nép és papi rend képviselői – vannak jelen, hanem a lelkipásztori szolgálatra elhívottak és a presbiteri szolgálatra elhívottak képviselői. Közös feladatuk, hogy őröködjenek azon, hogy Isten népe a megváltás örömhírét hirdesse, és ne más evangéliumot.

Ország László fotója

Gébárti szemle

A Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelep négy évének alkotásairól

A Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelep, a Gébárti-tó mellett, amely már 90 előtt is jó pár évvel működött, zöld utat kapott mind a helyi önkormányzattól, mind az NKA pályázatain, és megtalálták a megfelelő vezetőket is, akiknek neve vonzotta a résztvevőket. Maga a helyszín is idilli. A mesterséges tó mellett felépült a mesterségek háza, egy népművészeti műhelycentrum, amelynek helyiségei évente két hétre-tíz napra a képzőművészeknek adnak otthont. Ami a nemzetköziséget illeti: a környező országokból, Romániából (Erdélyből), Szerbiából, Horvátországból, Szlovéniából éppúgy érkeztek ide művészek, mint Olaszországból, Ausztriából, Németországból, Szlovákiából és Lengyelországból. A műfaji változatosság is jellemző a művésztelepre, hol a festészet, hol a szobrászat dominált, máskor a keramikusok kaptak különleges lehetőséget az alkotásra.

A mostani kiállítás az utóbbi négy év terméséből válogatott, amely most a Városi Kiállítóteremben kapott helyet. A mű-

Valami régi, valami új – Nagy Szilvia alkotása

vésztelepet az utóbbi időben Budaházi Tibor festőművész vezette, egyébként a helyi Vitrin Művészcsoporthoz elnöke, aki maga is együtt dolgozott művésztársaival.

Szemereki Teréz keramikus két munkája stilizált, mitikus formák felé mutat: az egyik egy keleti figura, *Elmozdulás* címmel, a másik a *Gébárti totem*, egy nagyszabású, több részes plasztika, mely archaikus formákból, gömbökből építkezik. A mitikus érdeklődés jellemzi Budaházi Tibort is: egyik főműve, a *Mennyei seregek* apró lovasokat vonultat fel, de a forma ritmusai, vonulatai különleges faktúrája keleti nyeregdisz mintázatára emlékeztetnek. Műveinek egy része organikus, szerves alapú, de másik műtárgycsoportja szigorúbban, geometrikusan absztrakt, mint a *Viszonylatok* és a *Kompozíció*.

Hegyeshalmi László szintén az alap kutatások körül találja meg a maga témáját: az *Öt szín Gébártinak* kutatásainak eredményeiből mutat be néhány variációt. A geometrikus szemlélet jellemző Kelemen Benő Benjaminra – akinek sorozata *Bizonyos foltok* címmel a rend és hiba körében mozog –, ahogy a dekoratívan elendezett formák közt akad egy eltérés, egy folt, ami az egész mű lényegét adja.

A mesterséges tó mellett felépült a mesterségek háza, egy népművészeti műhelycentrum,

Az utóbbi években Európában turnézó brazil művészek is eljutottak a gebárti művésztelepre, mint például Tarisco Viriato. Szertelen, vadul indázó, rajzos művei legfeljebb abban különböznek európai társaik műveitől, hogy dinamikusabbak, szétfeszítik őket az energia. A *szép utcai árus* – Viriato műve – az utcai foglalatosságot mitikus jelenetté változtatja.

Vele ellentétben Horváth László képes a forrongó folyamatokat megszelídíteni, ahogy ezt a *Harmónia* című, kiállított alkotásán látjuk. Sütő Róbert *Mezők darabjai* a teret síkokkal, lapokkal tagolják, amitől a felület ornamentikája megtörik, szaggatottá válik. Olajos György *Hübrisze* egy archaikus rajzolat, amely titokzatos mintázattá válva izgatja fantáziánkat. Szócs Géza *Személyes tereim* címmel variálja geometrikus szerkezeteit, Kungl György pedig műtermének belső terét mintázta meg.

Nagy Szilviát is az átmenetek izgatják, *Valami régi, valami új* címmel készített kerámia formációkat. A svájci Alexandru Crisan egy nagyobb kompozícióban gondolkodott: a *Megfáradt ember* egy meztelen férfi elomló testét ábrázolja, a tér négy-szögére feszítve. Iréne Rung Fjord sorozata a festészet eszközeivel, vadul kavargó kék színpázmákkal mutatja be a különös természeti alakzatot. A fényekre reagál Kőrösi Nagy Kálmán műve: *Nagy ív zöld fényben* és Borbély Károly *Legyen világosság!* című munkája. Csizmadia István: *Tiszta lélek* című

Emlékképek – Szényi Zoltán festménye

képe áttetsző derengés, lebegés. Ennek ellentéte Drozsnyik István rajzos-festett műve, az *Almafestő válságba került*, amely szertelen játékos firkaival, gyerekrajz ábráival kápráztat el. Hasonló mű a *Lepkeszárnyú szék számárral álmódott*. Felüdülésként hatottak Tánczos György festményei: a *Fénydimenzió* és a *Merülés I.*, aki felfedezte magának a vízben mozgó emberi testet, a víz lazán ringó, lebegő közegét, amelyet a fénypásmák megtörnek, és ebből alkotott egy megigéző világot. Ahogy ezen a tárlaton is látható.

Pázmándi Antal különleges kerámiaépítménye joggal viseli a címet: *Találd ki!* Kántor József *Égi létrája* nyilakkal hasít az égbe, míg Tarisco Viriato tárgykovácsai – *Újrahasznosított élet* címmel – igazi szürreális kompozíciók, amelyek a nézőre bízzák, hogy faforgács darabok, elhajolt kanalak, kések, szögek miért is emlékeztetnek valami rémálomra. Szényi Zoltán *Emlékképei* pedig őrzik, amit a múltból érdemes marasztalni, a szétfosló álmokat, elmerülő képeket, mindazt a kavargást, amit belep a felejtés pora.

A kis szemle, válogatás a gébárti művésztelep éveiből jelzi: a meg nem szűnő művészi munka megújuló értelmét, a kihívást, amely képes feltérképezni környezetünket, s az egységesülő vizuális nyelv, amelyen megszólítják a művészek környezetüket, a közönséget, Brazíliától Zalaegerszegig szinte azonos.

PÉNTEK IMRE

Fejlődés vagy forradalom

Olivier Blanchard – Lawrence H. Summers új kötetéről

A gazdaságpolitika válságot követő újragondolásához kíván hozzájárulni a Pallas Athéné Könyvkiadó legújabb kötete, a *Fejlődés vagy forradalom?* című könyv. Olivier Blanchard és Lawrence H. Summers a téma nemzetközileg elismert szakértőinek gondolatait tolmácsolva arra keresi a választ: végbemegy-e a makrogazdasági gondolkodásban és szakpolitikákban a korábbi nagy válságok után megfigyelhető átalakulás.

A gazdasági krízis megmutatta, hogy szükség van a stabilizációs politikák újragondolására. A makrogazdasági politikának mindhárom lábára, a monetáris-, a fiskális- és a pénzügyi politikára is támaszkodni kell.

Ezen belül a monetáris politikának újra ki kell alakítani a szükséges mozgásteret: a jegybankok jelenlegi kihívásai közül kiemelkedik az alacsony inflációs- és kamatkörnyezet. A nominális kamatok hosszabb ideje tartó csökkenése mögötti okok között szokás említeni az alacsonyabb inflációt, a fejlett országok előregedő társadalmait, az alacsonyabb termelékenységet, a megtakarítási-beruházási folyamatokat és a biztonságosnak ítélt eszközök iránt megnövekedett keresletet. A jegybankok kétféleképpen válaszolhatnak a hagyományos

monetáris politikai mozgástér csökkenése jelentette kihívásra. Az egyik új eszközök bevezetését jelenti, amilyen például az előrettekintő iránymutatás és a mennyiségi lazítás. Ezek hatékonyak lehetnek, miközben a kedvezőtlen mellékhatásokra figyelmeztető vélemények túlzónak bizonyultak. A másik lehetőség a keretrendszer módosítása, ami jelentheti az inflációs cél emelését vagy egy árszint cél bevezetését. Ezek hátránya, hogy az első lehetőség magasabb átlagos inflációt eredményezne, míg a második nehézségekbe ütközhet kínálati sokkok esetén.

A fiskális politikának is aktívabb szerepet kell játszania a stabilizációban, a monetáris politika csökkenő hatékonysága (különösen zéró közeli kamatkörnyezetben) aktívabb fiskális politikát tehet szükségessé. A válság alatt újra felfedezték a fiskális politika stabilizáló képességét, ez azonban a költségvetési hiányok, az adósságok emelkedése és a fenntarthatóság miatti aggodalmak miatt hamar megszorításokba és adósságstabilizációba fordult. A fiskális szabályokat a dinamikus inkonzisztencia elkerülése, a generációkon belüli és közötti jelentős elosztási hatások, illetve a fiskális fenntarthatósággal

kapcsolatos aggodalmak indokolják. A szabályok célja lehet, hogy ellensúlyozzák a politikai folyamatok rövidlátását, ami a hivatali idők rövidségéből fakad. Szintén hozzájárulhatnak egy hiteles elköteleződéshez a fiskális fenntarthatóság mellett.

A globális pénzügyi válság a pénzügyi stabilitást fenntartó politikák teljes újragondolását eredményezte. A folyamatokat vizsgálva látható, hogy a tőke-, tőkeáttétel- és likviditási mutatók javultak az elmúlt évtizedben. A piaci mérőszámok is azt jelzik, hogy a szabályozási reform javította a globális bankrendszer ellenálló képességét. A tőke nagysága ugyan nem képes

*A gazdasági krízis megmutatta,
hogy szükség van a stabilizációs
politikák újragondolására.*

megakadályozni egy pénzügyi válságot, azonban a válság hatásait mérsékelheti. Ezt az is igazolja, hogy azok a bankok, amelyeket magasabb tőkeszint mellett ért a válság, jobban tudták később folytatni a hitelezést. Minden extra százalékpontnyi tőke a válság előtt átlagosan körülbelül 20 százalékkal emelte a bankok kumulatív hitelezését a következő évtizedben. A magasabb tőkekövetelményeknek viszont költsége is van, például szigorodhatnak a hitelkondíciók.

Olivier Blanchard a Peterson Institute for International Economics vezető munkatársa. Az MIT professor emeritusa, 2008 és 2014 között az IMF közgazdasági tanácsadója, illetve kutatási igazgatója volt. Korábban a Harvard Universityn és az MIT-n oktatott. Kutatói pályafutása során kiemelten foglalkozott a monetáris politika szerepével, a spekulatív buborékok természetével, a munkaerőpiaccal és a külső egyensúlytalanságok kialakulásával. Két, széles körben használt közgazdasági tankönyv szerzője.

Tönköl József

Gyöngyeim fehér krizantémok

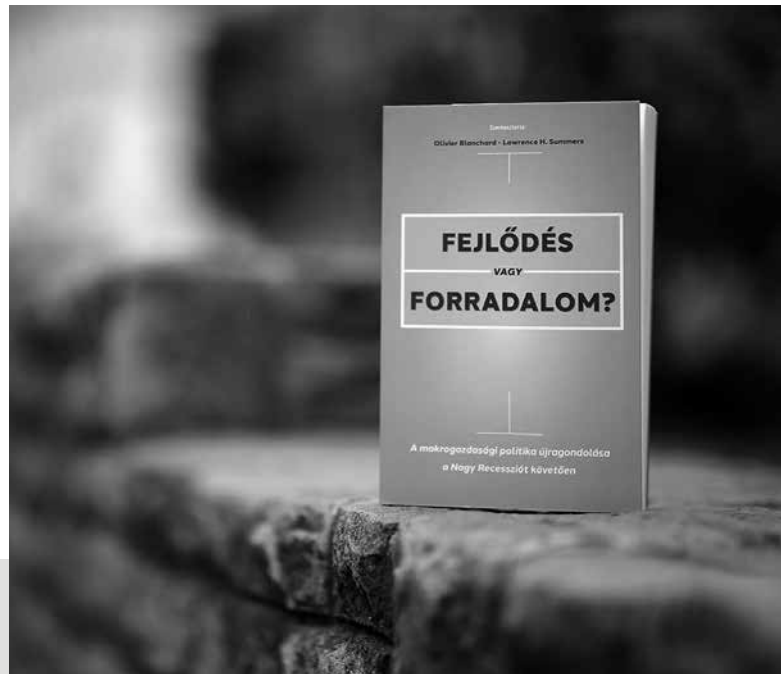
Fájdalmas szívemben vagy, Magyarország!

Jegyes mátkád vagyok, kezem ölelőleg áll,
édes hazámnak mondalak,
nem tudok gyűlöletről,
kuporgok üres istállóban,
behúzott ajtó mögül fülelek:
zörög odafönn tányérjával a Vacsoracsillag,
barázdáidon fekszem,
mint a földdel betömött szájú paraszt,
vérem az estből, holdszülte kolompokból
gyepűdre bugyogva loccsan,
bennem nincs féktelen harag,
meglátod, halottak napján gyönyörű leszek,
sírnak majd gyöngyeim: fehér krizantémok.

Lawrence H. Summers a Harvard University professzora és president emeritusa. Bill Clinton elnöksége alatt az Egyesült Államok pénzügyminisztere volt, Barack Obama elnöksége idején a közgazdasági tanácsadó testület igazgatói tisztjét töltötte be. Korábban a Világbank vezető közgazdásza volt. Számos tanulmányt írt a makrogazdaságtan, a pénzügyi gazdaságtan és a munkagazdaságtan területein. A John Bates Clark-érem és az Alan T. Waterman-díj kitüntetettje.

A *Fejlődés vagy forradalom* című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks könyvesboltjában, a Bölcs Várban. A kiadó gondozásában megjelenő könyvekről folyamatosan hírt adunk a WWW.PALLASATHENEKIADO.HU oldalon, ahol a kötetek webshopon keresztül is megvásárolhatók.

A PABooks kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook oldalán (WWW.FACEBOOK.COM/PALLASATHENEKIADO) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,
Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2019. november, sorszáma: 11/2019

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatakot* 2019-ben is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

